

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres van de Redactie: Ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Er is maar een evangelie

Galaten 1 : 6, 7.

Dat staat als opschrift boven vers 6 in mijn Bijbel: Er is maar één evangelie. Met dat evangelie trok de apostel Paulus de wereld over en heeft hij overal gemeenten van Christus geplant. Hij was er zó één mee en het heeft hem zó volkomen in beslag genomen, dat hij wel spreekt van: *mijn* evangelie. En hij schaamde zich er nooit voor, omdat het een kracht van God is tot behoud voor ieder, die gelooft.

Voor dat evangelie van Jezus Christus leefde en streed en leed Paulus. Hoeveel tegenstand hij ook ontmoette in zijn arbeid, hij ging onvermoeid door en hij liet zich door de tegenstanders niet beangstigen. Al zijn krachten, al zijn gaven gebruikte hij in de dienst van dat evangelie. Als een wijs bouwmeester heeft hij het fundament gelegd, en al zijn zorg was er op gericht, dat de kerk bleef staan op dat éne fundament.

Zo waren er ook in de streken van Galatië door de dienst van Paulus gemeenten van Christus ontstaan. En aan die gemeenten schreef hij deze brief. Het is misschien wel de meest bewogen brief, die Paulus ooit heeft geschreven. En dat is geen wonder, want het greep hem geweldig aan, wat daar in die kerken aan de hand was.

Altijd weer begint de apostel zijn brieven met een dankzegging voor Gods werk in de gemeenten: Rom. 1 : 8; 1 Kor. 1 : 4; 2 Kor. 1 : 3; Ef. 1 : 3; Fil. 1 : 3, enz.

Maar bij het begin van deze brief ontbreekt die dankzegging. Na de gebruikelijke groet steekt Paulus, geladen en ontroerd als hij is, direkt zó van wal: Het verbaast mij, dat gij u zo schielijk van degene, die u door de genade van Christus geroepen heeft, laat afbrengen tot een ander evangelie, en dat is geen evangelie.

God had hen geroepen door het evangelie. Door de dienst van Paulus had Jezus Christus die broeders en zusters in Galatië verlost uit de macht van het heidendom. Paulus had hun gepredikt dat heerlijke evangelie, dat Christus gestorven was, om hun zonden te verzoenen, en dat Hij uit de doden was opgewekt, om hun Zijn gerechtigheid deelachtig te maken. En hij had hen opgeroepen tot het geloof. Geloof in de Heer, Jezus Christus, en ge zult gered worden.

Hij had er geen enkele voorwaarde bij gesteld. Want de Here Jezus is gekomen, om zondaren zalig te maken. Zó als ze waren — ellendige, verloren mensen — mochten ze Christus aannemen, om door Hem verlost te worden van de macht van de duivel en de heerschappij van de zonde, en om door Zijn Woord en Geest te worden vernieuwd.

Dat is de kracht van het evangelie, van het Woord van God, dat doden levend maakt.

Maar wat was er na die tijd gebeurd?

Al vrij gauw waren er andere predikers verschenen in die gemeenten. Die hadden gezegd:

Kijk 's, geloven in Jezus Christus, dat is goed en best, maar daar ben je er niet mee. Paulus maakt het te gemakkelijk. Ja, we moeten wel geloven in Jezus Christus, maar wil je een goed christen zijn, dan moet je ook de wet van Mozes houden, en vooral de besnijdenis, want dat is het teken van het behoren tot het volk van God. Je moet éérst de joodse wet onderhouden, en dan heb je pas uitzicht op de zegen van Abraham.

We zouden verwachten, dat de christenen in Galatië bij het horen van die prediking van de Judaïsten zó hadden gereageerd: Maar dat hebben wij van Paulus nooit gehoord; dit is heel iets anders dan wat hij ons heeft gepreikt.

J. Waagmeester

Maar nee — toen die dwaalleraars waren gekomen, hadden de Galatische christenen zich zó maar van de sokken laten praten. Ze vonden het nog wel ernstig ook. Het stond toch ook in de Schrift, van de besnijdenis en van al die wetten.

Dat heeft Paulus ontzaglijk aangegrepen. Daarom valt hij zo maar met de deur in huis: ik sta perplex. Hoe bestaat het, dat jullie zo maar een ander evangelie aanvaardden!

Paulus rukt die predikers het masker af. Want ze hadden het doen voorkomen, alsof hun boodschap eigenlijk dieper, ernstiger, rijker was.

Maar Paulus zegt: Ze brengen u in verwarring en ze zijn erop uit het evangelie van Christus te verdraaien.

Dat is het evangelie van Christus niet. Want Jezus Christus stelde ook geen voorwaarden, als Hij het evangelie van het koninkrijk preekte. Hij zei tot de mensen, die belast waren met het juk van de godsdienst uit de wet: Komt allen tot Mij, die uitgeput zijn en onder lasten gebukt, en Ik zal u rust en verlichting schenken.

Het evangelie van Christus is een kracht van God tot behoud voor ieder, die gelooft. Het pure evangelie van de verzoening door

het kruis, van het volbrachte werk van Christus en de vernieuwing van het leven door de Heilige Geest, MET NIETS ERBIJ.

En dat evangelie vraagt alleen maar: geloof, MET NIETS ERBIJ.

Wie nog andere voorwaarden stelt, trekt het hart van Christus af.

Dat is: het evangelie op z'n kop zetten. Eén van de verklaarders noemt die vervalsing van het evangelie de chronische ziekte van een zogenaamd christendom.

De eenvoudige leer van het evangelie is niet genoeg. Daar moest bij: het dogma van de herhaling van het offer van Christus in de mis, en het dogma, dat een mens door de genade van God goede werken doet om daardoor bij God verdienste te krijgen, en nog meer. Zo werd het hart afgetrokken van het vertrouwen op het offer van Christus, dat éénmaal is geschied, en waarin we alléén kunnen rusten.

Ja, dat zie je in de kerkgeschiedenis op allerlei manier: dat stellen van voorwaarden.

Het evangelie plus allerlei regeltjes van wat op zondag niet mag. En dan worden de mensen ten slotte niet beoordeeld naar de vraag, of ze waarachtig geloven in de Here Jezus Christus, maar naar de vraag, of ze aan die sabbatsregeltjes voldoen.

Want: alléén maar geloven in Christus, dat is veel te gemakkelijk.

Daarom worden allerlei tradities voorgesteld als onmisbaar ter zaligheid. Of men zegt: er moet eerst wat met een mens gebeuren... Zó worden de mensen afgetrokken van Christus, om te steunen op hun godsdienstige bevindingen.

Of: de belofte van God is alleen voor je, als je éérst weet, of je wedergeboren bent. En ook zó wordt door het zoeken naar kenmerken in het innerlijke leven het hart afgetrokken van het vertrouwen op de vaste beloften van het heilig evangelie.

Of iemand "eist het aanhangen van een bepaalde kijk op Gods handelen in de kerkgeschiedenis." Wéér het evangelie plus nog wat.

Maar wij geloven en belijden een enige katholieke of algemene kerk, dewelke is een heilige vergadering der ware Christgelovigen, die hun zaligheid geheel en al verwachten van Jezus Christus, gewassen door Zijn bloed en geheiligd en verzegeld door de Heilige Geest.

Daarom zullen we geen andere kenmerken stellen voor de vraag, of iemand een echte broeder is dan alléén het geloof in de Here Jezus Christus en het leven naar uitwijzen van het heilig evangelie.

Enkele opmerkingen over schrift en belijdenis

Uit het heden.

Schrift en belijdenis, dat is van overlang onder ons een vertrouwde combinatie. Wij werken ermee als het gaat om beoordeling van leringen, om beproeving der geesten, we hebben Schrift en

belijdenis ten grondslag gelegd aan allerlei verenigingen, we hebben ook wel verenigingen met de naam "Schrift en Belijdenis" genoemd, daarmee uitdrukkelijk dat zij Schrift en belijdenis willen onderzoeken en/of in binding daaraan een bepaald doel willen nastreven.

In onze dagen is het van belang ons op deze combinatie te bezinnen, ons rekenschap te geven van de verhouding tussen de twee elementen der combinatie, ons af te vragen hoe de belijdenis moet functioneren naar de Schrift. Er wordt immers geklaagd over afwijking van de belijdenis, er wordt geklaagd dat de belijdenis overboord gezet wordt. Denk maar hieraan dat Ds. Schoep, die door de particuliere synode van Noord-Holland was afgevaardigd naar de generale synode van Amersfoort, werd heengezonden omdat volgens laatstgenoemde Ds. Schoep's betuiging van instemming met de belijdenisgeschriften — die altijd bij de opening van een generale synode van de leden gevraagd wordt — niet klopte met zijn ondertekening van de "Open Brief" aan de Tehuisgemeente in Groningen. Voorts: in Kampen is een scheuring doorgezet naar aanleiding van het feit dat Ds. J. O. Mulder aldaar zijn naam aan die "Open Brief" heeft gegeven, waarbij ook gewerkt is met beschuldigingen in de trant van "loslating van de belijdenis". En het scheurvoorbeeld, eerder op andere plaatsen al gegeven, wordt in verscheidene gemeenten met ijver nagevolgd. 't Lijkt wel of er geen Gode welgevalliger werk bestaat.

De belijdenisinhoud die vooral aan de orde is, wordt gevonden in de artikelen omtrent de kerk. Onlangs las ik dat het fout is te zeggen, dat alle gelovigen, waar ook ter wereld, tot welke kerkelijke gemeenschap ook behorend, tezamen de kerk van Christus vormen. Op deze manier, zo heeft Ds. J. F. Heij op een ouderlingenconferentie gezegd — volgens persverslag —, wordt de idee van "de onzichtbare kerk" weer ingevoerd. De hoogleraren Jager en Veenhof zouden zich daaraan schuldig maken.

Nu is het mij niet bekend dat er voorheen een kerkelijke leer van "de onzichtbare kerk" was en nog veel minder dat die leer bij kerkelijke uitspraak zou zijn afgezworen, zodat wie haar op een of andere manier naar voren brengt zich zou schuldig maken aan het openlijk of bedektelijk invoeren van nieuwe (oude) leringen die als ketterijen zouden moeten worden gebrandmerkt.

Het is mij wel bekend dat Greijdanus destijds de gedachte: alle gelovigen behoren tot de kerk, uitte. Hij deed dat in zijn referaat voor het Amersfoorts congres in 1948. Ik weet het heel goed omdat ik zelf hem toen gevraagd heb wat hij bedoelde met "behoren tot": een norm — ze moesten er eigenlijk allemaal bij zijn maar 't is niet zo — of een werkelijkheid — ze zijn er allemaal bij —. Het is mij ook bekend dat Calvin alle gelovigen tot de kerk rekende. De belijdenis spreekt eveneens in die richting — zonder het in die terminologie vast te leggen —, wanneer zij zegt dat de heilige kerk verspreid en verstrooid is door de gehele wereld maar samengevoegd en verenigd met hart en wil in éénzelfde Geest door de kracht des geloofs, en ook wanneer zij zegt dat de kerk is een verzameling dergenen die zalig worden.

De onderscheiding zichtbare/onzichtbare kerk heeft inderdaad ernstige bezwaren, in elk geval wanneer men haar gaat systematiseren. K. Schilder heeft daarop sterk gehamerd. Zij kan immers licht afleiden van de gehoorzaamheid inzake instituering en inrichting der kerk. Als bezwaar is ook aangevoerd dat art. 28 der belijdenis zegt dat ieder schuldig is zich bij die vergadering te voegen, hetgeen toch wel moet slaan op de zichtbare, nader: institutaire kerk. Men kan zich toch moeilijk bij een onzichtbare vergadering voegen!

Maar is het nu niet zo dat men, aldus redenerende, en concluderend dat de belijdenis spreekt van de zichtbare kerk, het éne lid van een onjuist geachte onderscheiding tot het een en al verklaart? En als de onderscheiding onjuist is dan is toch zeker ook het opereren met dat éne lid der onderscheiding onjuist!

Voor de belijdenis bestaat het probleem niet. We mogen aan de belijdenis niet vragen: waarvan spreekt u, van de zichtbare of van de onzichtbare kerk? teneinde haar dan een antwoord te ontwingen. Men zou kunnen zeggen dat in de belijdenis de ene maal het accent valt op de eenheid en de gemeenschap van alle Christgelovigen, de andere maal op het concrete kerkinstituut, zonder daarmee de dogmaticale onderscheiding zichtbare/onzichtbare kerk in te voeren, welke onderscheiding zo dicht ligt bij de onderscheidingen idee/werkelijkheid, wezen/verschijning, die zoveel kwaad gedaan hebben met betrekking tot het verstaan van het verbond. Als de belijdenis het onderscheid niet kent, dan moeten wij niet doen alsof zij dit "probleem" wél kent en er een bepaald antwoord op geeft. Dán ko-

men er redeneringen als: Volgens de belijdenis der kerk is het zo en zo, terwijl we intussen alleen maar staan tegenover een **interpretatie** van de belijdenis, en dat vanuit een bepaalde probleemstelling, een interpretatie die dan ook niet met de belijdenis zélf gegeven is.

De uitdrukking "volgens de belijdenis der kerk" is ons goed bekend uit 1942. Toen heeft men vanuit een bepaalde probleemstelling, die we in de Schrift niet tegenkomen, in de belijdenis in-gelezen dat de kinderen der gelovigen zouden zijn te houden voor wedergeboren en heeft men die doctrine als kerkleer geijkt. Maar terecht is die idee bestreden en als kerkleer verworpen.

Het is inmiddels al wel duidelijk geworden dat we goed moeten onderscheiden: belijdenis en interpretatie van de belijdenis. Men kan de belijdenis in bovenvermelde richting wel zo gaan interpreteren dat zij zegt: ieder behoort zich te voegen bij de vrijgemaakte kerk, ieder waar ook ter wereld; en: iedere kerkgemeenschap die niet vrijgemaakt is, iedere kerk die niet behoort tot het vrijgemaakt kerkelijk verband, iedere buitenlandse kerk die zich niet positief uitspreekt ten opzichte van de vrijmaking in Nederland, is valse kerk. Ik heb het inderdaad meegemaakt dat iemand mij wilde pressen tot de uitspraak: de Christelijke Gereformeerde Kerk is valse kerk, maar daar heb ik voor bedankt met verwijzing naar de kenmerken

B. Jongeling

der valse kerk zoals de belijdenis daarvan spreekt. Zeker, ik zie ook wel kans om met een vlotte, logische, sluitende redenering tot zulk een conclusie te komen. Daar is niet zoveel kunst aan: je zegt dat er op een plaats maar één ware kerk kan wezen, als je vrijgemaakt bent zeg je dat natuurlijk van de vrijgemaakte kerk, en de rest is dan valse kerk of secte. Maar zo eenvoudig ligt het niet. Vlotte, logische redeneringen doen het hier niet. Vlotte redeneringen doen het niet wanneer we zoeken de Schrift te verstaan: in 1942/44 klopten de redeneringen en concluderingen als een bus en toch waren ze fout, ze doen het ook niet bij de belijdenis. Ik zie ook kans om met een sluitende redenering te betogen dat Noord-Israël valse kerk was en dat daar onmogelijk nog van ware kerk sprake kon wezen. Maar de Schrift spreekt van profeten Gods die daar het woord verkondigden, en zij spreekt van de zeventuizend die hun knie niet voor Baäl gebogen hadden. En de belijdenis noemt dat kerk.

In verband met die zeventuizend in Noord-Israël maakte ik eens de opmerking dat een gelovige Judeeër, die in ware gehoorzaamheid zijn offers in de tempel bracht, meer geestverwantschap had met één van die zeventuizend dan met een mede-Judeeër die slechts uit observantisme — waarneming van de godsdienstplichten — naar de tempel ging, zonder waarachtig den Heere te vrezen. Dat werd mij kwalijk genomen, want daar zat in — het zát er ook in! — dat ik wel meer geestverwantschap zou kunnen hebben met bepaalde niet-vrijgemaakte gelovigen dan met bepaalde mede-kerkleden, zulke mede-kerkleden namelijk die zo maar, zonder nadenken, als kuddedieren meeliepen in het gareel.

Volgens mijn opponent was dat onmogelijk. Zijns inziens was er alleen maar geestverwantschap (mogelijk) met mede-kerkleden. Ik ben dat blijven ontkennen en ontken het nog.

In september 1944 werd van mij de belofte gevraagd niets te zullen leren wat met de leeruitspraken in strijd kwam. Dat heb ik op verschillende gronden geweigerd. Het gaat er nu evenwel op lijken dat men moet uitspreken de "Open Brief" te veroordelen en niets te zullen leren wat in strijd is met die interpretatie van de belijdenis der kerk vanwaaruit de "Open Brief" zo fel is en wordt bestreden. In Kampen gaat men aan de Hogeschool al een onderzoek instellen bij aankomende studenten, die zich aandienen met een attest van een gemeente waar, in verband met de "Open Brief", een groep is uitgetreden.

De "Open Brief" gaat dus fungeren als sjibólet, als formulier van „tweeïgheid". In de belijdenis leest men van de éne, ware kerk; men

knoopt daaraan vast dat dat de vrijgemaakte kerk is (exclusief); vervolgens beoordeelt men de „Open Brief", en dan komt de veroordeling omdat de ondertekenaars zich zouden schuldig maken aan afwijking van de belijdenis: zij relativeren de belijdenis, zijn relativeren de kerk, zij staan het oecumenisme voor, etc., dingen waaraan de ondertekenaars niet gedacht hebben. Die beschuldigingen zijn **geconstrueerd** vanuit de eigen interpretatie der belijdenis. Ze zijn ook geconstrueerd vanuit een verabsolutering der belijdenis zoals die hier in Nederland in de eigen historische kerkstrijd is geformuleerd.

Uit het verleden

Zoals men weet is de Nederlandse Geloofsbelijdenis in de tijd van de reformatie opgesteld door Guido de Brès, die daarbij gebruik heeft gemaakt van de Franse confessie en van hetgeen hij bij Calvin had geleerd.

De Brès heeft het door hem opgestelde aan het oordeel van anderen onderworpen, opdat het stuk zoveel mogelijk het karakter van gemeenschappelijkheid zou dragen, het karakter van „enigheid", van het met elkaar eens zijn. En dit was dan de uitdrukking van het geloof naar de Schriften, vrij van alle „errueren, abuysen ende Papistige superstitiën, naderhand in de Religie ghebracht ende inghecropen" (dwalingen fouten en pauselijke bijgelovigheden die later in de religie zijn ingevoerd en ingeslopen). Zo staat het in een smeekschift dat door de gemeente van Antwerpen in 1564 met herhaalde aanbieding van de tekst der belijdenis bij de landvoogdes werd ingediend. In dat smeekschift staat ook dat de „supplianten" (smekelingen) de belijdenis „simpelick na de Schriften beworpen" hebben (eenvoudig naar de Schriften opgesteld).

Men dacht er niet aan de belijdenis naast de Schrift te stellen, haar afzonderlijk, los van de Schrift te hanteren. Als De Brès later vanuit zijn gevangenis brieven schrijft maakt hij nooit gewag van de belijdenis maar spreekt hij alleen van Christus en van het Evangelie.

Een van degenen aan wie door De Brès gevraagd werd hun naam te geven aan de confessie was een zekere Saravia, later hoogleraar te Leiden.

Maar Saravia wilde dat niet. Hij was bang dat er op een verkeerde manier gewerkt zou worden. Jaren na die tijd schreef hij in een brief: „Niemand van hen die hun handtekening geplaatst hebben heeft ooit de bedoeling gehad een canon (regel, maatstaf) des geloofs uit te geven; maar (de bedoeling was) uit de canonieke geschriften hun geloof te bewijzen. Evenwel, naar mijn oordeel is er niets in waarvan ik zou willen dat het afgekeurd werd of wat ik zou willen veranderen.

Maar als er sommigen zijn die het niet met alles eens zijn dan moeten ze naar mijn mening gehoord worden en zij moeten uit Gods Woord onderwezen worden indien zij iets dat volgens Gods Woord is afkeuren. Niemand die bereid is zich te laten onderwijzen moet zo maar onder de goddelozen gerekend worden. Het gewicht van alle artikelen is niet hetzelfde; er kunnen er sommige zijn van dien aard dat degenen die daarin van mening verschillen gedragen moeten worden en niet om die reden van de kerk vervreemd moeten worden".

Zó dacht men aanvankelijk over de confessie. En, wél bond de eenheid van confessie de Gereformeerden hier te lande samen in enigheid des geloofs, maar de binding aan de confessie droeg geen juridisch karakter.

Vermeldenswaard is dat de leden van de Dordtse synode, welke te oordelen had over de Remonstrantse gevoelens, een eed moesten zweren geen andere maatstaf te zullen aanleggen dan het Woord Gods. Nederlandse Geloofsbelijdenis en Heidelbergse Catechismus werden niet genoemd, hoewel die geschriften al jarenlang als kerkelijke formulieren bestonden. En voorts heeft deze synode, toen het ging over de binding aan de formulieren, niet een wettisch standpunt ingenomen: de binding strekte zich niet uit tot alle zegswijzen, tekstuitleggingen etc.

Bekend is b.v. dat art. 14 der belijdenis, sprekende van de val, ten onrechte Psalm 49 citeert. Deze verwijzing naar Psalm 49 berust op een onjuiste Bijbelvertaling, de vertaling die in gebruik was voordat de Statenvertaling tot stand kwam. Welnu, in de binding aan de belijdenis zijn we niet gebonden aan die onjuiste vertaling. K. Schilder o.a. heeft hier duidelijk op gewezen.

Kerkelijk leven

Kiezen?

We leven kerkelijk in een vreemde tijd: allerlei gevaarlijke suggesties worden gedaan. Het is daarom zaak nuchter te blijven en elkaar te waarschuwen. We wijzen in dit artikel op enkele vreemde suggesties, welke uit de pen van de hoofdredacteur van het Gereformeerd Gezinsblad vloeiden. Het nummer van 9 september 1967 bracht een redactioneel artikel onder de titel "Het Lam volgen". De crisis in ons kerkelijk leven, aldus de hoofdredacteur, is thans zodanig dat er gekozen moet worden:

"Er zijn voorgangers die ons in de dagen der Vrijmaking vol geestdrift en overtuiging op grond van Schrift en belijdenis de goede weg wezen en die men nu eenvoudig niet meer herkent als men ze hoort spreken. Er wordt door sommigen over allerlei onderdelen van de leer der zaligheid — de waarachtige en volkomen leer der zaligheid — en over de verbindende kracht der belijdenis gesproken op volslagen ongereformeerde wijze. Wat zal er van de Kerk worden?"

Vóór deze ongegronde beschuldigingen ("er zijn voorgangers"; "sommigen"; "allerlei onderdelen van de leer der zaligheid") uit zijn pen vloeiden, had de schrijver van het artikel gewezen op Openbaring 14, waar Johannes het Lam zag en de honderd vier en veertig duizend, die

R. H. Bremmer

het Lam volgen, waar het ook heen gaat. Dat "volgen" interpreteerde de auteur o.a. als: "zij zijn bij Hem gebleven in de gang van de kerkgeschiedenis, van reformatie tot reformatie...". Het "kiezen" betekent: "alleen maar gehoorzaam het Lam te volgen, waar het ook heengaat en dan zal er straks niet één van de verzegelden ontbreken!"

In een later artikel (27 september: De brandende braambos) ging de hoofdredacteur nog een stapje verder. Nu verkeren de kerken en de Theologische Hogeschool "in een geweldige crisis". En wéér: er moet gekozen worden. Curatoren, hoogleraren, lectoren: allen moeten kiezen. Ook het "gewone kerkvolk" moet kiezen, "precies als in de dagen van de vrijmaking". Het gaat er thans om, aldus de auteur, of wij de vrijmaking trouw zullen blijven of haar "op termijn willen liquideren".

Waarin bestaat dit "kiezen"? Met religieuze en kerkhistorische motieven spoort het Gezinsblad ons ertoe aan: het Lam volgen; precies als in de dagen van de vrijmaking. Het vreemde is, dat aan dit "kiezen" geen inhoud wordt gegeven. Wat bedoelt de hoofdredacteur? We hebben er, gezien de ernst van de motieven, over nagedacht. Precies als in de dagen van de vrijmaking, zegt br. P. Jongeling. Dat helpt ons misschien op weg. Toen moest er inderdaad gekozen worden: a. vóór of tegen de bovenschrijftuurlijke leerbinding; b. vóór of tegen de synodale schorsings- en afzettingsvonnissen. Daar kwam geen ambtsdrager en gemeentelid onder uit. Is het thans weer zo? Precies als in de dagen van de vrijmaking?

Ad a. Heeft de generale synode in Amersfoort-West vergaderd een nieuwe leerbinding opgelegd, boven Schrift en belijdenis? Ik heb zelf veel kritiek op haar besluiten. Maar een leerbinding boven Schrift en belijdenis? Ik heb in de persverslagen niets van die aard ontdekt.

Ad b. Bond ze ons aan haar tuchtvonnissen? Ik kan me niet voorstellen, dat de hoofdredacteur van het Gezinsblad het oog heeft op de door deze synode bevestigde afzetting van ds. Van der Ziel. Ik heb begrepen dat dit besluit onder applaus van het Gezinsblad is genomen. Maar zelfs al zou de redactie daartegen zijn (en wie in de kolommen van dit blad de duizend bochten waarnam, waarin de voorstemmers zich wrongen om onder art. 79 en 80 K.O. uit te komen, hoopt niet dat dit ook de redactie van het Ge-

zinsblad mag bekeren?) was er geen reden tot "kiezen" op te roepen. De eis tot vrijmaking van dit ongegronde schorsings- en afzettingsvonnissen klemde in de plaatselijke gemeente te Groningen-Zuid.

Heeft de generale synode van Amersfoort-West opgeroepen de vrijmaking ontrouw te worden of haar op korte termijn te liquideren? Wijzigde ze het fundament der kerk: Schrift, belijdenis en kerkenordening? Waar is het generaal-synodebesluit, dat ons allen (hoogleraren, lectoren, curatoren, "het gewone kerkvolk") voor de keus zet, precies als in de dagen van de vrijmaking?

Ik raadpleegde een goede vriend uit mijn omgeving. Hij meende, dat br. P. Jongeling zag op de "koers" der kerken. Wij moeten, zo meende hij, van br. P. Jongeling kiezen vóór of tegen de "koers" van de synode. Ik kan mij niet voorstellen, dat de eindredacteur dit bedoelt. Ik ben als lid van "het gewone kerkvolk" (de curatoren, hoogleraren en lectoren laat ik nu maar buiten beschouwing) gebonden aan Schrift, belijdenis en kerkenordening. Verder krijgt mijn kerkeraad van tijd tot tijd te maken met synodebesluiten door toezending der Acta.

Zou mijn kerkraad zich binden aan een "koers", dan zou hij zich bij voorbaat binden aan toekomstige synodebesluiten. Dat betekende een schorsen van het ratificatierecht, precies zo als dr. Douma de gelding van de rechtsregels van de kerkenordening wil schorsen, omdat volgens zijn subjectieve mening de vrijgemaakte kerken in haar onderling verband een "ruïne" zijn (zie Geref. Gezinsblad, 4 oktober 1967, blz. 3, 4de kolom midden). Ik begrijp — tussen haakjes — in de wereld niet, hoe dr. Douma anderen independentisme verwijt, omdat zij zich niet houden aan de rechtsregels, en intussen zelf die

rechtsregels schorst. Het is te dol om van te praten. Ik houd vast aan het ratificatierecht van mijn kerkeraad en ik neem zonder meer aan, dat het Gereformeerd Gezinsblad daaraan wil vasthouden. En daarom is bij het "kiezen" het zich binden aan een "koers" uitgesloten.

Er is nog één mogelijkheid. Het lijkt mij niet uitgesloten, dat de hoofdredacteur dacht aan de "wegroeping" van zomer 1967. Ik verzoek hem zelfs met nadruk zich op dit punt nader te verklaren. Zijn schrijven over het Lam volgen d.w.z. bij Hem blijven "van reformatie tot reformatie" doet mij in die richting denken. Ik meen, dat ik als lezer recht heb op deze nadere verklaring. Want dan staat de weg open voor een krachtige discussie, een discussie waarop ons gereformeerde volk, dat tot nu toe het Gereformeerde Gezinsblad steunde, recht heeft. Ik wil bij voorbaat verklaren, dat er geen enkele overeenstemming is tussen deze "wegroeping" en de vrijmaking. In de tijd van de vrijmaking hielden we ons strikt aan de regels. K. Schilder schreef eens over P. Deddens Sr., dat de kerken veel aan hem verplicht waren, omdat hij de kerken in de vrijmakingstijd strikt aan de regels hield. Eén fout in die tijd, aldus K.S. als ik mij goed herinner, was tienmaal gevaarlijker dan in normale tijden. Hebben wij niet in de processen voor de wereldlijke rechter steeds volgehouden, dat wij ons aan de regels hielden en niet onze wederpartij? En zijn wij juist daarom niet vaak in het gelijk gesteld? Als het Lam volgen betekent meedoen aan de „wegroeping”, heeft de hoofdredacteur van het Gezinsblad dit volgen van het Lam niet begrepen. De honderd vier en veertig duizend zijn niet beperkt tot degenen die in Kampen, Amsterdam, Loosduinen en Amstelveen achter hun kerkeraden weg liepen. Dat zijn er — ik schrijf het in volle ernst — niet eens honderd vier en veertig duizend. Ik denk, dat we later verbaasd op zullen zien, wie door de Here wel tot dit streefgetal van de heilige catholieke kerk gerekend zullen worden.

Op zoek naar het geneesmiddel

(Slot)

De functionering van de belijdenis.

Volgens dr. Douma mag men niet vragen hoe de belijdenis heeft te functioneren, zonder direct het antwoord te geven, het antwoord dat in het Ondertekeningsformulier is vervat.

De Open Brief stelt deze vraag wel en daarmee is de volledige binding aan de inhoud van de confessie allereerst in geding, naar het zeggen van dr. Douma. En hoe men nu staat tegenover Breda en Beverwijk, daaruit zal blijken of men de volledige binding aan de belijdenis handhaaft.

We hebben gezien dat dr. Douma ten aanzien van Breda de plank missloeg. Het breukpunt lag daar niet in de handhaving van het eerste deel van Zondag 22.

Eveneens zagen we, dat hij met betrekking tot de kwestie Beverwijk de zaken niet juist stelt. Zijn dilemma deugde niet. Een ongeestelijke, onkerkelijke, ongeduldige handhaving der belijdenis met vertreding van wat in de kerk is afgesproken valt altijd af te wijzen. Zij is een onkerkelijke daad.

Het apodictisch spreken van dr. Douma valt hier op: Heeft hij de wet te stellen in de kerken? De vraag naar de functionering van de belijdenis heeft altijd door de geesten bezig gehouden en is van oude tijden af gesteld. De kwestie van afwijking van de belijdenis ligt niet zo eenvoudig, en evenmin die van schorsing en afzetting. Elk ter zake kundige weet dat. In zijn Gereformeerd Kerkrecht schrijft prof. Bouwman: "Ook kan in bijzaken, waar het niet raakt de gronden der leer, groote vrijheid worden toegelaten, maar in de hoofdstukken der leer mag geen dwaling worden geduld", dl. II, pag. 666. Dit is een uitspraak, waar men nogal wat kanten mee uit kan, maar die toch wijst op een aanwezig probleem. De kerk is nu eenmaal niet een pure rechtsgemeenschap met een notariële acte als accoord.

De oppervlakkig-juridische aanpak van dr. Douma verhindert hem tot het aanwijzen van

een kerkelijke uitweg uit de moeiten. Zij verhindert hem ook de passage uit de Open Brief over het functioneren van de belijdenis in eigen kerken recht te verstaan. Want deze passage stelt de belijdenis niet disputabel, maar stelt de zaak van de tolerantie aan de orde, waarover reeds vlak na de grote Reformatie synodes hebben gehandeld. Tolerantie — de vaders wisten ervan, mits de zuiverheid der leer niet in gevaar kwam. Het persoonlijk gevoelen mocht niet worden uitgedragen.

Zo hebben wij het in de dagen van de vrijmaking ook gesteld: we hebben geen verbod van het houden-voor-wedergeboren gevraagd, noch van allerlei meningen over het verbond, die we afwezen als niet overeenkomstig de belijdenis. We hebben alleen de binding er aan voor ons afgewezen. En dat is gebeurd in de wetenschap, dat we als kerk nog leven in een onvolmaakte bedeling en dat we daar rekening mee moeten houden. We wisten, dat het perfectionisme de kerk altijd en overal radicaal stuk slaat en daarom namen we dit standpunt in.

Het handhaven van de belijdenis... dr. Douma opereert er mee als een kind met een pistool. Daar komen brokken van zulk simplistisch spreken.

Tenslotte de samenspreking.

Onze generale synodes hebben onafgebroken samenspreking, zoals die door de synodale kerken begeerd werd, afgewezen, aldus dr. Douma. Elders formuleert hij dat onze generale synodes onophoudelijk de basis voor samenspreking afwezig hebben geacht.

De formulering is hier nogal vaag en onzeker, want wat wordt hier onder "basis" verstaan? De synode van Groningen 1946 wilde wel samenspreking, maar op een bepaalde wijze, die echter door de gebonden kerken niet werd geaccepteerd.

Dit echter daar gelaten.

Dr. Douma wil de besluiten der generale synodes geëffectueerd hebben en wijst alle samenspreking door predikanten en kerkeraden kort-

weg af. De generale synodes hebben gesproken en daaraan "hebben we ons eindelijk allen eens te houden".

Hij zegt in dit verband openhartig te willen spreken.

Nu, dat willen wij ook doen.

Dit is onversneden synodalisme, zoals ik in het eerste artikel reeds opmerkte. Dit is dr. Douma ter vergadering te Amsterdam reeds gezegd en daarna in brieven voorgehouden. Zijn verweer daartegen in „De Reformatie” van 5 augustus is uitermate zwak. Hij wijst op het begin van art. 31 K.O., waar staat dat de besluiten der kerkelijke vergaderingen voor vast en bondig gehouden zullen worden.

Dat is de regel, zo betoogt hij.

Het volgende "tenzij" (bewezen wordt dat er strijd is met Gods Woord en de kerkenordening) stelt de uitzondering.

We moeten die van de grond af weer leren: de regel van het eerste lid van art. 31 K.O., zo stelt hij.

Dr. Douma beseft zelf het gevaarlijke van zijn spreken, want hij schrijft dat mogelijk iemand zal zeggen, dat de "synodalen" in 1944 ook zo geredeneerd hebben.

Dat zal wel, zegt hij dan.

Maar hij vraagt begrip voor zijn spreken door te wijzen op de chaos in onze kerken. Daarom zullen we moeten beginnen met de beslissingen van het verband te respecteren.

Deze argumentatie is bekend... ze is ook uit de veertiger jaren.

Het synodalisme moet blijkbaar toch de uitkomst brengen!

Dr. Kuyper heeft eens geschreven dat het Gereformeerde systeem van kerkregering het moeilijkste is en een sterk geestelijk leven eist. Ik citeer hem uit m'n hoofd. Dat geestelijk, echt géestelijk leven wordt gevraagd van de kerkleden, maar óók van de kerkelijke vergaderingen. Zij moeten zo spreken, dat hun uitspraken weerklank vinden in de aan Gods Woord gebonden consciënties der gelovigen.

Dán gaat het met het gereformeed systeem van kerkregering, zónder synodalisme.

De vraag, die dr. Douma hier had moeten stellen is dus deze, of de kerkleden zo slecht reageren óf wellicht soms de kerkelijke vergaderingen zo weinig overtuigend weten te spreken vanuit de Heilige Schrift.

Die vraag te stellen ware beter geweest dan de "oplossing" van het synodalisme. Want wat hebben we er aan te strijden tegen samengaan met de "synodalen", wanneer men het synodalisme zelf onverhuld binnen haalt? En daarmee het samengaan met de "synodalen" wil keren? Waar vecht men dan nog eigenlijk voor?

Natuurlijk is daar het eerste lid van art. 31, dat we de besluiten van meerdere vergaderingen voor vast en bondig zullen houden. En in een geestelijk goed functionerend kerkverband zal het "tenzij" uitzondering blijven.

Maar nu moet dr. Douma toch heus niet met de redenering komen aandragen: de generale synodes hebben al zo vaak in dezen een uitspraak gedaan, nu moet het toch eens uit zijn, want anders wordt het eerste lid van art. 31 uitzondering en het tweede regel. Want het betreft hier steeds **een en dezelfde zaak!** En dan moet eens doorgestoten worden tot de vraag, de eerste vraag van gereformeerde kerkregering: Wordt hier naar Gods Woord gesproken?

Niet: wil je de zelfverloochening opbrengen om je nek te buigen, maar voor alles: wordt en werd hier naar Gods Woord gesproken?

Dat eerst!

Verskillende motieven

Er kunnen verschillende motieven zijn voor de begeerte tot samenspreking of in elk geval voor het positief reageren op verzoeken daartoe van de overzijde.

Daar kan het motief zijn van: we moeten ten koste van alles zien weer bij elkaar te komen, want we zijn maar zo'n klein groepje als vrijmaakten.

Daar kan het motief van een wereldse eenheidsbegeerte zijn, die de kerkwet van Christus niet ernstig neemt en zegt: Wat gebeurd is, zand er over. De verschillen zijn niet zo groot dan dat we die er niet op de koop toe bij kunnen nemen.

Daar kan het motief zijn van een sterke eenheidsbegeerte met alle gelovigen, waarbij dan alles van de andere zijde "genomen" wordt.

Daar kan ook het motief zijn dat men zich nog mede verantwoordelijk voelt voor hen, die eenmaal met ons in hetzelfde kerkverband leefden en daarom graag hen wil bereiken in een broederlijk gesprek, waarin gewezen wordt op schuld en zonde, die tot de breuk in 1944 heeft geleid. En verder op de grote gevaren, die het leven der gebonden kerken momenteel bedreigen.

Ook kan de harten bewegen de overtuiging, dat onder christenen dergelijke schandelijkheden als in de veertiger jaren aan de orde waren niet mogen blijven bestaan ook al zouden we kerkelijk niet bij elkaar kunnen komen.

Kortom, allerlei motieven kunnen een rol spelen, waaronder zuiver schriftuurlijke. Het gaat eenvoudig niet aan allen, die tot samenspreking bereid zijn over één kam te scheren. Dat is goed voor de propaganda, maar een leugenachtig bedrijf.

En wat is nu de situatie vandaag?

Dat onze generale synodes er blijk van hebben gegeven voor deze motieven, ook als ze zuiver waren, geen oog te hebben.

In het begin wel.

Er valt hier te denken aan de generale synode van Groningen 1946.

Er is daarna van de zijde der gebonden kerken op een zeer nare en verwerpelijke wijze met de samensprekingskwestie omgesprongen. Een tijd lang diende zij om te trachten de vrijmaking tot stilstand te brengen. Dat men onzerzijds toen samenspreking afwees, was begrijpelijk en te billijken.

Dat onzerzijds de gronden voor de samensprekingsverzoeken van de overzijde afgewezen werden, valt ook te verstaan en zelfs te prijzen.

Maar de zaak die velen benauwt is de geest, waarin dat de laatste tijd is gebeurd: hard, meedogenloos en ook in een zekere angst voor eigen kerkelijk leven. Zonder onze verantwoordelijkheid als kerken van de Here Jezus Chris-

G. Janssen

tus naar buiten in rekening te brengen, want de kerk is toch kandelaar, die de Waarheid heeft op te heffen in deze wereld. Alle positieve reactie werd gemist. De puur logische redeneringen en argumentering sprak velen niet aan.

En de vrees werd geboren: Men wil niet. Men wil eenvoudig niet, want men heeft de synodale gemeenschap radicaal afgeschreven. Men is enkel bedacht op handhaving van eigen ware kerk en verstaat niet meer, dat Christus van dag tot dag wil voortgaan zijn kerk te vergaderen en daarbij soms wonderen werkt.

De synode van Rotterdam-Delfshaven weigerde zelfs op een brief van de synodale gemeenschap ook maar met één woord te reageren.

Hebben we dan geen enkele verantwoordelijkheid voor anderen? Voor andere kerkelijke gemeenschappen? Natuurlijk, er is critiek genoeg op uit te oefenen en daarin zijn we meesters, maar hebben we dan geen enkele verantwoordelijkheid?

De besluiten van onze generale synodes inzake de samenspreking hebben bij velen een gevoel van onrust gebracht; Wordt daarin wel het waarlijk kerk-zijn verdisconteerd? Of komen we in de zelfgenoegzaamheid van de groep terecht? We zouden openhartig spreken.

Er is inzake de samenspreking een vrij ingewikkelde situatie ontstaan. Er zijn mensen geweest, die samen wilden spreken om hereniging te krijgen met prijsgeve van wat we in de jaren '40 als norm der rechte kerkvergadering hebben beleden.

Zij hebben veel kwaad gedaan en velen kopschuw voor samenspreking gemaakt. Verschillende van deze „samensprekers" zijn synodaal geworden.

De samensprekingsverzoeken van de overzijde waren van dien aard, dat ze zeker niet zó konden worden geaccepteerd.

Maar er is ook een harde geest, die geen oog heeft voor de bovengenoemde schriftuurlijke motieven voor samenspreking vanuit de gedachte der verantwoordelijkheid en het kandelaar-zijn der kerk. Wij zijn de ware kerk en daarmee

uit — laat ze maar bij ons komen. Dit is in lijnrechte strijd met b.v. de Acte van Afscheiding. In hoeverre deze geest reactie in verkeerde richting heeft gewerkt valt moeilijk aan te duiden. Die reactie lijkt mij zeker aanwezig.

Deze harde geest heeft op de laatste generale synodes getriumfeerd; hij was er al van het begin af. Hij mist het ware kerkbesef en de waarsachtig kerkelijke stijl. Hij is ook bang en introvert. Hij mist de kracht van het evangelie, dat bevrijdend werkt, en in benarde en moeilijke situaties een weg wijst, die voor allen begaanbaar is die leven uit de Schriften. Hij voert ook een meedogenloze propaganda met een overproductie van speuren naar afval-tendenzen, waardoor het spreken op de duur zijn kracht verliest. Daar komt een stemming van: dat weten we nu al wel en de mensen worden lusteloos en moe. Alleen de sterk logische en organisatorisch aangelegde geesten leven er uit. Een betrekkelijk kleine kring van vast besloten figuren.

Waar de zaken zo staan mist het geneesmiddel van dr. Douma: De generale synodes hebben gesproken en daar moeten we ons allen nu maar eens aan houden, alle kracht. Het Woord van God spreekt daarin niet, slechts synodalisme en daarvoor hebben we ons niet vrij gemaakt.

Hoe men het wendt of keert, zo staan de zaken.

De enige uitkomst.

Dr. Douma wijst geen weg, die uitkomst biedt.

De uitkomst is ook niet, dat we nu dan maar gaan samenspreken.

De geest moet anders worden en dat kan alleen in de weg van het gebed om de Heilige Geest en zijn werking, in waarachtige en diepe ootmoed. Dan kan er het besef groeien dat de kerk van Christus is en niet van ons en dat wij door Hem zijn samengebracht en moeten zoeken in werkelijke vrede met elkaar te leven door in de liefde begrip voor elkaar op te brengen en met elkaar te rekenen. In geduld en liefde elkaar te willen helpen en leiden. En te zoeken elkaar te overtuigen vanuit de Schrift. En dan niet aan een stuk de kreet van trouw aan de belijdenis op te heffen, maar geduldig uit de belijdenis tegen de achtergrond van de Schrift te spreken met elkaar, in de hartelijke begeerte elkaar vast te houden.

En dan mag er ook gerekend worden op de trouw.

De trouw aan wat ons in de daad van de vrijmaking samen de moeite-volle weg der vrijmaking deed gaan. Niet om nu eens weer een nieuwe reformatie op stapel te zetten, want dat kunnen wij mensen niet. Maar om eenvoudig kerk te blijven naar het Woord van God, katholiek in de zin der gereformeerde belijdenis. En in die vrijmaking was essentieel: elkaar vasthouden in de gemeenschap der heiligen. En "neen" zeggen tegen een versmalde groepstheologie, die zich tot belijdenishoogte zocht op te werpen en het risico van kerkscheuring daartoe nam.

Hebben we nóg oog voor de gevaren van een groepstheologie?

En voor de ellendige en al lang overleefde scholastiek van toen?

Dit géestelijke leven doet ons ook het beschreven recht in de kerk des Heren respecteren, want dat is kerkrecht en wijst aan hoe we in de kerk met elkaar moeten omgaan, ook als er moeiten zijn. Dan zet men het niet opzij met de leus — ook al zo'n leus vandaag — dat de belijdenis boven het kerkrecht gaat, want het kerkrecht wil de rechte, geestelijke functionering van de belijdenis dienen en alle wereldse en vleselijke ijver en haast en perfectionisme veranderen.

Dan zal men ook in de afvaardiging naar meerdere vergaderingen kerkelijk te werk gaan en vergaderingen zoeken te verkrijgen, die werkelijk de kerken representeren en niet de eigen groep, zoals dat in de veertiger jaren het geval was.

Kortom, dan zal de kerk zich als kerk gedragen en zullen vreugde en blijdschap terug keren.

En er zal ruimte blijven voor reformatie in de kerk.

En vanuit de kerk — door het Woord! — op breder erf.

Amsterdam.

Het falen van de vrijgemaakte ziel

Op een — eindelijk rustige — zondagavond blader ik wel eens in een map, waarop geschreven staat "Vrijmakingslectuur". Daarbij kan je een zekere weemoed overvallen als van een oud man, die met zijn blikken verwijft bij een albumblad. Het "weet je nog wel, oudje?" klinkt dan op de achtergrond door. Weet je nog wel, dat het oorlog was, bezettingstijd, hongerwinter, dat je beste vrienden werden weggeslept en neergeknald door de blonde heidenen uit het Oosten, die eindelijk verpletterd werden omdat de God van Israël onze gebeden verhoorde en de tranen van de Joden in de vernietigingskampen had gezien?

En dan gaan de gedachten naar het heden. Er zetelt nu geen synode in Utrecht, maar vlakbij in Amersfoort, doch de methoden zijn weer dezelfde. De vrijmaking brak zich baan toen het Oude Volk (nog) geen helper bleek te hebben, de vrijmaking breekt men kapot nu op de kruising van Noord en Zuid en van West en Oost grote daden worden verricht, waar kostbare krijgsvrouw vrouwen en kinderen in handen viel en waar miljoenen volken werden verslagen door een generaal met één oog, een man wiens naam is Mosje Davan, hetgeen overgezet zijnde wil zeggen: Mozes. Richter. Hebben wij daar oog voor? Hebben wij daar ogen voor of zijn wij verblind geworden door de kerk te zien?

Dat juist in "deze tijd" de kerken worden verscheurd, ja, dat zeiden we ook in 1944.

Leest u maar eens mee in "Verterende Onzekerheid" van ds. P. K. Keizer:

"Erg is dat men „vrijheid van gevoelen” binnen het raam onzer belijdenis, zoals die altijd heeft bestaan tot 1942, heeft aangezien voor „leervrijheid”. Maar het ergste is, dat de kudde van Christus hierdoor verscheurd is en dat men dit heeft aangedurfd „in dezen tijd”.

De kudde, die alleen in de grazige weiden van Gods Woord rustig en zeker kan zijn en niet als ze gedreven wordt in de woestijn van menselijke redeneringen, waardoor toezeggingen Gods, gedaan aan onze kinderen, krachteloos worden gemaakt en de prediking dor en dat velen daar blind voor zijn." Tot dusver.

Ja, tot dusver, in de zin van: tot nu toe. Want opnieuw is er (en nu in de vrijgemaakte kerken) een waterloze woestijn van al te menselijke redeneringen en is de prediking dor en dood.

En dan citeer ik eens uit een, ook in dit dossier liggende, brief-doorslag van een inmiddels overleden zwager, die met de actie-Bos terugkeerde naar het diensthuis der „eerste” synodocratie:

„De blijheid van de vrijmaking is reeds lang verstomd. Maar wat erger is: de deformatie maakt flinke vorderingen, ook al juicht men over doorgaande reformatie. Schuld en zonde is er alleen maar aan de overzijde, maar eigen zonde weigert men te zien. Aan waarschuwende stemmen wordt het zwijgen opgelegd. Neen, officiële binding is er niet. Maar intussen is de kerkelijke pers zeer eenzijdig ingesteld. En dan het vraagstuk van de kerk: stelling na stelling wordt opgebouwd, de scholastiek viert hoogtij, hoewel die veroordeeld wordt bij anderen.”

Om elke suggestie in verkeerde richting te vermijden stel ik er hierbij prijs op openlijk te verklaren nimmer vanzins te zijn „de weg terug”, dus naar de synodale kerken, te gaan. Ik heb geen last van sentimentele banden aan die kerken, was ook maar kort lid van de ongedeelde kerken (1942-45) en mijn doopsgezind voorgelicht heeft wellicht niet voldoende voor de zaak des Heren gestreden, het heeft wel in „vermaningen” gezeten om zich de weg van de ware christen te laten wijzen en het is niet beladen met de schuld van het gereformeerde judaïsme, wet-ticisme, gerationaliseer alsmede veel onder-

ling gekrakeel en getwist.

☆☆☆

Als ik boven dit artikel zet: „Het falen van de vrijgemaakte ziel”, dan wil ik het juist eens hebben over die banden, die sentimenteel maar ook anders van aard kunnen zijn.

Onlangs hoorde ik een vrijgemaakt predikant, heel open en ontroerend eerlijk zeggen: „Als de troebelen mij te veel worden, tja, dan zal ik maar weer synodaal worden”.

Met verdriet hoorde ik deze confessie (niet van „mijn” predikant) aan. Inmiddels kan ik er wel in komen dat hij het zó stelde en wel:

1. een predikant is doorgaans ongeschikt voor een andere vorm van broodwinning dan waarvoor hij is opgeleid;
2. hij wil dus in het ambt blijven en zoekt het dan in een gemeenschap die naar zijn gevoel nog het dichtst bij ligt;
3. daar de tucht vaak een klucht is wordt hem deze weg ook nog vergemakkelijkt.

Ik zou daar echter tegenover willen stellen: Als de eerste de beste predikant die werd geschorst, afgezet, weggejaagd of weggetreid niet naar de synodalen was overgelopen, dan waren ná hem niet meer dan 30 kegels in dezelfde richting gevallen. (Zetter: let op s.v.p., ik schreef kegels, niet kerels.) De eerste kegel (en kerel) die bleef staan was... ds. Van der Ziel.

En nu begint het smijten met de ballen pas goed. Het had veel eerder kunnen beginnen, lang voordat enige synoden politieke benoemingen pleegden en macht en vrijmacht gaven in handen van „drijvers”.

☆☆☆

In de in het begin genoemde klapper bevindt zich ook een vlugschrift van mijn oude, door de Duitsers vermoorde, vriend Binne

P. A. Hekstra

Roorda. Hij legt daarin uit dat de vrijmaking óók betekende een breken met de „innerlijkheid”, met de „bevinding”, ja met de „mystiek”. Onze aandacht moest worden afgeleid van het innerlijke gebeuren en gericht op de grote werken Gods buiten ons. Roorda heeft hier een „scharnier” aangewezen, dat er inderdaad is. Alleen: men heeft met het kind ook het badwater weggeworpen. Vrijwel alles is veruiterlijkt geworden. En we geloven graag dat ds. D. van Dijk meent wat hij schreef, nl. dat er op de wijde wereld geen kerk te vinden is die zóveel ernst maakt met de politieke en maatschappelijke roeping als juist de vrijgemaakte kerk. Doch: deze opmerking is volslagen onjuist. Niet alleen omdat we kunnen vragen of dit de primaire taak van de kerk is, maar ook omdat het (juist mij als beroepskeuze-adviseur bijv.) treft hoe weinig echte ernst wordt gemaakt met de roeping in het beroepsleven. Ik durf te schrijven dat er in Nederland (behalve misschien in a-sociale achterbuurten) nergens zó weinig ernst wordt gemaakt met wat Kees en Marietje in het maatschappelijk bestel „naar hun vermogen” moeten worden als in onze vrijgemaakte kerken.

Oók in wat ik hier constateerde en aan de openbaarheid prijsgeef treedt iets aan het licht van „het falen van de vrijgemaakte ziel”.

☆☆☆

In de jaren 1944-45 werd er een nieuw begin gemaakt. Tóen hadden, wij vrijgemaakten, een frisse start en een nieuwe aanpak moeten laten zien. Maar wat hebben wij in onze fantasieloosheid gemaakt? Een copie van de kuyperiaanse conceptie, een copie van het gereformeerde leven tot dán toe. We moesten weer een eigen politieke partij, weer een eigen lijfblad, weer eigen scholen, weer

een eigen hogeschool en die dan nog bovendien met het oude systeem: hoogleraren bijkans voor het leven benoemd, penvoerders die in weekbladen de publieke opinie kneden, docenten die „ex cathedra” spreken en die een deel van hun geest laten blinken in winteravondlezingen etc.

Men heeft het niet aangedurfd alleen maar „gemeente” te zijn, afhankelijk in de wereld, men heeft het niet aangedurfd thuis de kinderen in de voorzeide leer te onderwijzen en dan maar te wieden in wat op andere scholen werd bijgebracht. Men heeft het niet aangedurfd „nou, tabeh dan” te zeggen tegen het politieke gekonkel en gekronkel om enkel te bidden voor allen die in hoogheid gezeten zijn. Men heeft het niet aangedurfd studenten naar Rijksuniversiteiten of naar Apeldoorn te laten gaan. Men heeft het zelfs niet aangedurfd (of misschien niet eens overdacht) om aan een eigen opleiding een heel andere vorm te geven. Bijv. door hoogleraren te laten rouleren (om schoolvorming te voorkomen), door studenten te laten vormen door de plaatselijke predikanten gecombineerd met studie aan een universiteit. Ik noem maar, improviserend enige mogelijkheden. Mogelijkheden die misschien „straks” gewenst of urgent kunnen worden. Niemand vange mij op deze losse voorstelletjes. Ik heb alleen willen laten zien: het had allemaal ook heel anders gekund. Als we maar fantasie hadden gehad, als we maar met elkaar hadden gezocht naar nieuwe mogelijkheden, als we maar het geloof hadden gehad dat God óók via andere patronen en patroons kan werken.

Mogelijk vraagt een ongeduldige lezer „waar die fantast nu weer heen wil?”. Kort en goed: naar de ziel. Jazeker. Over een woord willen we niet twisten. Maar voor mij staat vast dat in de jaren dat de vrijgemaakte kerken bestaan belangrijke faculteiten van de mens-als-totaal zijn veronachtzaamd, verwaarloosd, ontkend, verdrongen, verminkt en vernield. Met de „mystiek” hebben we afgeschafte elke vorm van naar binnen kijken bij jezelf, elke vorm van zelfonderzoek is taboe geworden. En daardoor zijn innerlijke bronnen opgedroogd en uitgedroogd.

Innerlijke bronnen, waarvan de Geest óók gebruik wil maken, innerlijke bronnen van ontroerbaarheid, medelijden, meeleven in het geestesleven van anderen. Innerlijke bronnen ook van de gave der voorzegging en der profetie, ja, schrikt u niet: ook innerlijke bronnen van voorbede en gezondmaking. En bovenal: innerlijke bronnen van doodgewone wijsheid, van alledaags „boerenverstand” om goed met anderen om te gaan. Al ons kanselgeleuter over „de wijsheid die van boven is” wijst die bronnen niet aan maar verstoopt ze.

Kortom: de vrijgemaakten lijden (vrijwel allemaal, geloof me) aan een ernstige vorm van zelfverminking, die voert tot een ontstellende vorm van geestelijke dorheid en doodsigheid. Vandaar dat de „perfectionisten” (zie mijn vorig artikel) zo machtig onder ons zijn, dat de „absolutisten” hun wil en (kortzichtig) verstand aan ons opleggen en dat de „relationisten” lekker blijven kroelen in het kringetje van gelijkgestemden.

De door mij bedoelde zichzelf verminkt hebbende vrijgemaakten zijn geen complete mensen meer, fungeren althans niet meer als zodanig. Vandaar wellicht dat zij, ter compensatie, zo hard moeten schreeuwen dat „het leven één is”. En het meest belachelijke is wel dat juist die verminkte zielen op de hoeken der straten staan te bidden en zichzelf voor profeten houden.

Profetie, mijne heren, mijne eerwaarde heren, mijne hooggeleerde heren, gaat altijd gepaard met visie, met een putten uit innerlijke bronnen, met het aanschouwen van het ongeziene, met het voorspellen van het komende, met het leven bij dromen (niet als voortgaande openbaring maar als onderdeel van het „antwoord” van de mens, het antwoord van de totale mens, in dit geval!). Déze „innerlijkheid” hebben wij in 1945 de nek omgedraaid. En ook de goede „bevindelijkheid” hebben we in dit lot laten delen, zodat God alleen nog een Waarmaker van Zijn Woord mag heten als er een politiek zeteltje gewonnen wordt.

Bij personen is God vaak genadig, dwars door alle ellende heen.

Ja, er moet iets gebeuren met een mens. Hij moet soms maandenlang naar het ziekenhuis, hij moet met kanker in het lijf de dood

voor ogen krijgen en de gestadige dood in zijn leden voelen, hij moet soms een kindje naar het graf brengen. Ja, dan gaat er wat kraken en dan breekt die „visie” door op God die niet laat varen het werk zijner handen. Ik heb eens, in vakantietijd, een preek gehoord over „kraken”. Het ging over de bekering; als die over ons komt dan gaat er wat kraken, in onze verhouding tot onze vrienden, in onze verhouding tot een algemeen christelijk dagblad of een christelijk-nationale school of een partij die zich anti-revolutionair noemt. Maar over het kraken in de ziel zweeg de prediker.

Is er nog wel eens een stukje bevindelijkheid bij kerkleden, wien iets ergs overkwam, in het officiële kerkelijke leven komt het nergens voor. Of het moest zijn in een brutaal dankgebed dat wordt opgezonden als de zoveelste „valse herder” is weggetrapt en voor de Leiding wordt gedankt. In zulk een dankgebed bereikt de zelfverminking een (daemonisch) dieptepunt.

☆☆☆

Met opzet schreven we „Bij personen...” Laat mij in dit verband eens iets citeren uit het magistrale werk van de hervormde Dr. H. Berkhof: „Christus, de zin der geschiedenis”, en wel op blz. 165: „De gemiddelde christen verwacht geen positieve tekenen van Christus' heerschappij in de wereld te zien. De gemiddelde christen leeft niet bij de tegenwoordigheid van het rijk in de wereld. Hij is wel bereid, de tegenwoordigheid van Christus te geloven in zijn persoonlijk leven, in voorspoed en ook in tegenspoed. Het is soms aangrijpend om te zien hoe krachtig dit geloof kan zijn, ook en juist in de donkerste ogenblikken. Maar het is ook benauwend om te zien hoe hulpeloos en angstig diezelfde christen vaak is als hij zijn krant leest of aan de toekomst van zijn kinderen denkt”.

Kennelijk doelt Berkhof hier op een bepaald soort piëtisme, dat in onze kringen niet verbreid is. Het ging mij maar om het accent in het persoonlijke leven. Maar verder zijn de vrijgemaakten anders, gans anders. Zij laten juist die heerschappij van Christus opgaan in hun acties, getuige het mallotige zin-

netje van ds. P. Lok „dat het van de eensgezindheid in de benoeming en waardering van 1944 zal afhangen of de zaak van Jezus Christus in ons land nog toekomst zal hebben.”

Hier gaat de zelfverminking gepaard met zelfverheffing en komt er een „visie” (want het motto klinkt „profetisch”) uit de bus, die onrecht doet aan het werken Gods in zijn methode, in zijn strekking, in zijn dienaren, in zijn onafzienbare doelstellingen. Uit de straatstenen van Berkel en inmiddels van Zuidhorn kan de Almachtige zich kinderen verwerven.

We blijven nog even bij Berkhof. Wat ziet de gemiddelde vrijgemaakte van de Magnalia Dei buiten ons vaderland? Het werk van onze zendelingen in verschillende werelddelen, de planting van de kerk in Canada en Australië, misschien vinden enige kleine kerkjes in Korea of India genade in onze ogen. En daarmee is het vaak uit.

Want wees nu eens eerlijk: waren wij niet bang toen we de krant lazen, toen we de radio beluisterden, toen we bij... de burens naar de televisie keken en toen op 5 juni jl. Israël móest uitbreken omdat het werd benauwd aan alle zijden? Zijn we niet allemaal bang geweest dat ditmaal de overmacht de Joden zou uitroeien? Hebben we het niet durven zingen (omdat we alleen maar aan de kerk denken?): „De Heer zal opstaan tot de strijd”. Ik vrees dat weinig vrijgemaakten een vast vertrouwen hadden in de afloop ten gunste van het volk waarvoor Paulus (als apostel en profeet) zulke schone beloften zag weggelegd. Ik vrees dat vrijgemaakten hiervan weinig hebben gezien. En dat juist in deze tijds-spanne, nu onze God grote dingen doet, de God die aan zijn erfvolk dacht en verlossing heeft teweeggebracht, onze kerken in gruzelementen springen door onderling gekrakeel en gestook... het bewijst dat de gemiddelde vrijgemaakte niet alleen niet goed naar binnen maar ook niet goed naar buiten kijkt.

Want Israël kan aangenomen en wij kunnen verworpen worden.

Bijbel en Politiek*

(slot)

Tot nu toe is over de praktische politiek uit Bijbels gezichtspunt door mij weinig gezegd. Toch was het m.i. nodig eerst met u het probleem van 'Bijbel en Politiek' in het algemeen te bespreken, omdat dit altijd een bron van veel misverstanden blijkt te zijn, — en ook beslissend is voor de opbouw van het vervolg van mijn betoog. Daarvan is het uitgangspunt dus dit: in de christelijke politiek is de betekenis van de Bijbel, van Gods Woord, vóór alles een aktieve. Bijbelse politiek is politiek die het Evangelie volgt op diens weg door de wereld. Het gaat om het volgen, omdat het Evangelie namelijk zelf, als woord van de levende Heer, voorafgaat. Het zet zowel de christenen als de niet christenen steeds voor de beslissende keuze: de keuze tussen hoop en wanhoop, tussen licht en duister, tussen leven en dood. Vanwege die keus, die het Evangelie stelt, is het Evangelie in alle politieke situaties present, van huis uit. En onze taak is eigenlijk niet veel meer, dan dat we die presentie van het Woord, die tegenwoordigheid van het Evangelie, zichtbaar maken. De sleutelvraag van de Bijbelse politiek is dus niet: hoe leiden we uit de Bijbel recepten af om ons in de politiek goed te kunnen gedragen? Maar: hoe is het Evangelie in de praktisch-politieke problemen van vandaag present?

Hier zou ik graag een tweeledig antwoord op willen geven. In de eerste plaats is het Evangelie steeds present als de toetsende instantie van alle politieke maatstaven, ideeën en begrippen. En in de tweede plaats is het present als het enig-afdoende weerwoord tegen alle vormen van demonie.

Het Evangelie als toetssteen

Politiek bedrijven is niet mogelijk, zonder

dat men voor zijn handelingen bepaalde motieven heeft — en ook kan aanvoeren. Motieven van vrijheid, van rechtvaardigheid, van welvaartsbevordering, enzovoorts enzovoorts.

Met deze motieven of ideeën is echter, wanneer we er op letten, iets merkwaardigs aan de hand. Dat kan ik het beste illustreren door u een aantal citaten voor te lezen. In beide citaten laat ik met opzet de naam van de stroming, waarover het gaat, een ogenblik weg.

B. Goudzwaard

Citaat 1: „Het... is het streven dat er op gericht is, dat zoveel mogelijk in onze maatschappij de voorwaarden worden geschapen, waardoor de mens zich zo vrij mogelijk zal kunnen ontplooien. We zien dus in de allereerste plaats naar de menselijke persoonlijkheid”.

Citaat 2: „Het hoogste doel van het... bestaat daarin, de vrijheid voor de ontplooiing van de menselijke persoonlijkheid te garanderen, en de voorwaarden te scheppen voor een onbegrensde ontwikkeling van de persoonlijkheid. Daarin ziet het... de ware vrijheid gelegen in de meest verheven zin van het woord.”

U zult mij toegeven, dat deze beide citaten als twee druppels water op elkaar lijken. Het tweede citaat is echter een citaat uit het offi-

ciële Russische leerboek: „Grundlagen des Marxismus-Leninismus”, en het eerste citaat is van de hand van... Prof. Oud, die met deze woorden de kern van het Liberalisme weergeeft! De conclusie is duidelijk: begrippen als vrijheid, persoonlijkheid, enzovoorts — gebruikt iedereen op zijn eigen manier. Het zijn — zo heeft iemand eens terecht gezegd — niets meer dan lege hulzen, die hun inhoud van iets anders moeten krijgen, namelijk de eigen levens- en wereldbeschouwing die men aanhangt.

Maar er is nóg iets meer aan de hand. En daarmee leg ik opnieuw het verband met het Evangelie. Begrippen als deze zijn niet zo maar wat losse menselijke verzinsels — nee, het zijn **geseculariseerde** begrippen; het zijn begrippen die vanuit de Bijbel, vanuit de sfeer van de Bijbel zijn ingegaan in de westerse beschaving. Een begrip als 'vrijheid' is bijvoorbeeld rechtstreeks uit de Bijbel afkomstig. De Grieks-Romeinse beschaving kende ten diepste het begrip 'vrijheid' niet. Iets soortgelijks geldt voor begrippen als 'menswaardigheid (of rechtvaardigheid); wat rechtvaardig is in menselijke verhoudingen, kan alleen vanuit het Evangelie op de juiste wijze op het spoor worden gekomen.

Wat betekent dat alles? Het betekent dat het Evangelie alleen dáárvóór al volop present is in de praktische, complexe politiek van vandaag. Want politiek is niet te bedrijven zonder dat men een beroep doet op zulke begrippen, zonder dat men daaruit denkt en leeft. Ook een socialist, een communist, een liberaal kunnen niet zonder. Ook zij wensen allen — ieder op z'n eigen manier — „gerechtigheid”, een politiek die de 'vrijheid' bevordert, een politiek die staat ten dienste van de menselijke „ontplooiing”. Maar juist ten aanzien van al die begrippen, stelt het Evangelie zelf, als appelerende kracht van God, iedere politicus voortdurend voor de keus. Juist ten aanzien van de inhoud van die termen is in alle opzichten de strijd der geesten aanwezig.

Daarom zal het in een Evangelische politiek er om moeten gaan, al die motieven en begrippen naar hun oorspronkelijke bijbelse betekenis te leren zien; om van dáárvóór ook de politiek praktisch vorm te kunnen geven.

Dat de 'gebruikelijke', burgerlijke opvattingen van al die termen en begrippen steeds verder afwijkt van hun oorspronkelijk-Evangelische inhoud, heeft Visser 't Hooft eens met een klemmend voorbeeld duidelijk gemaakt. Hij schreef toen dat termen als 'vrijheid' en 'gerechtigheid' in onze westerse beschaving in feite snijbloemen zijn geworden, die bezig zijn te verwelken. Want het zijn begrippen die alleen groeien op hun evangelische wortel. De westerse beschaving heeft echter die begrippen van hun wortel losgemaakt en ze een eigen inhoud gegeven; maar daardoor hebben zij in feite het leven verloren, ze spreken de westerse mens in feite steeds minder aan. En dat merken we ook vandaag. Het is griezelig om te zien met welk gemak men somtijds de gerechtigheid in een samenleving opoffert, wanneer dat nodig is om tot een nóg iets hogere economische groei te kunnen komen.

Maar dat betekent tegelijkertijd, dat hier een opening en een dure taak ligt voor een waarachtig bijbelse politiek. Een politiek namelijk, waarbij we ons door de Geest van de Bijbel zo laten beheersen, dat we die begrippen meer en meer naar hun Evangelische lading leren verstaan en daaruit ook onze politieke beslissingen opbouwen. Groen van Prinsterer heeft het eens zo geformuleerd: „Het verband tussen godsdienst en staatkunde is openbaar. De godsdienst alleen geeft een onwrikbare grondslag aan de algemene waarheden van recht en zedelijkheid zonder welke het bestrijden van de wanbegrippen, die de staat verontrusten en omkeren, onhoudelijk wordt.”

Het Evangelie als weerwoord tegen demonie

Ik kom nu op het tweede punt: het Evangelie is in de politiek present als enig afdoende weerwoord tegen demonie. De juistheid van deze uitspraak komt het duidelijkst naar voren wanneer we bedenken, dat het hart van de mens, wanneer hij losraakt van het Evangelie, als vanzelf in een slingerang terecht komt: de mens gaat op zoek naar nieuwe vastheid in zijn leven. En dan ontstaat bijzonder gemakkelijk de neiging, om zich aan bepaalde dingen in dit leven vast te klampen, waaraan men al het andere ondergeschikt

maakt. In de politiek komt dit o.a. tot uiting doordat men zich in dienst gaat stellen van eenzijdige utopieën, toekomstbeelden; — en alles wat de verwerkelijking van die toekomst in de weg staat, dat haat men dan uit het diepst van zijn hart.

Zo heeft men destijds in de tijd van de Franse revolutie de adel en de geestelijkheid als de groepen gezien, die de komst van het ware geluk voortdurend blokkeerden; en de guillotine werd een algemeen aanvaard middel om deze groepen radikaal uit te roeien.

Daarna hebben we in de wereldgeschiedenis de demonie gezien, die zich uitte in de utopie van de communistische heilstaat; en de bloedige revolutie werd als het middel gepredikt om degenen, die de komst van de heilstaat blokkeerden — de kapitalisten — uit te roeien. Dat was dus de 'Entlösung der Kapitalistenfrage'. Vervolgens hebben we de demonie van het Nazisme beleefd: en ook hier kenmerkte de demonie zich weer in die typerende koppeling tussen de verheerlijking van een verabsoluteerde utopie enerzijds en de diepe verafschuw van bepaalde mensengroepen anderzijds. En zo ontstond de Entlösung der Judenfrage. De Joden waren immers volgens het Nazisme er de oorzaak van, dat de (Germaanse) heilstaat nog steeds niet tot stand had kunnen komen. En misschien krijgen we in ditzelfde ritme der wereldgeschiedenis binnenkort de Entlösung der Christenfrage te verwerken. We weten uit de Bijbel, dat de wereld daarna inderdaad op weg is.

Wat schuilt nu achter die zo typerende koppeling, waar ik het zo net over had? Wat schuilt er achter het feit, dat men steeds zijn eigen utopie, zijn eigen heilstaat-idee verbindt met een verafschuw van bepaalde mensengroepen? Ik geloof, dat dit niets anders is dan een geseculariseerd zondebesef; het is de anti-christelijke 'verklaring' van de aanwezigheid van onheil en ellende in deze wereld. En daarin schuilt nu ook precies de demonie: men laat zich ook in zijn toerekening van het kwaad in deze wereld geheel en al beheersen door de machten uit de afgrond. Men 'gelooft' door de inspraak van die demonische machten dat de 'verlossing' alleen gestalte kan krijgen, wanneer het 'kwaad' wordt uitgeroeid. Zo treedt ook hier de demonie weer op als imitatie van het christelijk geloof.

Het oorlogsvraagstuk

Vanuit deze achtergrond zou ik nu enkele opmerkingen willen maken over het oorlogs-vraagstuk. En voor het gemak zou ik hier tussen een tweetal 'typen' oorlog een onderscheid willen maken.

Het eerste type is dat van de oorlog tussen staten onderling, met meestal gebiedsuitbreiding als motief. Dat type zou men het 'geografische' type kunnen noemen. Ten aanzien van dit type geloof ik te mogen zeggen, dat het niet uitgesloten is dat het op de duur uit onze wereld verdwijnt. Dit type bestaat namelijk in hoofdzaak bij de gratie van het ontbreken van een wereldrechtsorde. Anders gezegd: dit type oorlog is goeddeels een gevolg van het feit, dat er wel tussen onderdanen van een staat een gezaghebbende rechtspraak bij geschillen mogelijk is, maar dat dit stuk rechtspraak ontbreekt, wanneer het om geschillen tussen staten gaat. Voor dit stuk nog ontbrekende rechtsvorming zal misschien de UNO als uitgangspunt dienen.

Het tweede type is echter van veel fundamenteeler karakter: dat is het type oorlog, dat door systematische aanwakkering van haat-complexen wordt gevoed. Dit 'ideologische' oorlogstype richt zich tegen bepaalde rassen, of tegen bevolkingsgroepen met een bepaalde levensovertuiging. En dit type zou ik in verband willen brengen met wat ik hiervoor over 'demonie' gezegd heb. Hier gaat het immers om oorlogsneigingen, die niet in de allereerste plaats een geografische aanleiding hebben, maar die tot stand komen omdat men zich demonisch laat beheersen door een allesbeheersende ideologische utopie, waartegen men alle weerstanden wil uitroeien.

Het lijkt mij toe, dat dit tweede type oorlogsvoering een steeds belangrijker plaats in onze wereldgeschiedenis zal gaan innemen. De laatste wereldoorlog had al veel sterker dit karakter dan de eerste wereldoorlog. En het Vietnam-conflict draagt aan beide zijden — zowel voor wat de Vietcong als voor wat de Amerikanen betreft — de duidelijke teke-

nen van een verideologisering. De Vietcong strijdt niet alleen voor nationalisme, maar zeker ook tegen 'het Kapitalisme'; en van Amerikaanse zijde wordt het conflict zonder meer als een strijd tegen het Communisme voorgesteld.

Wat betekent die verschuiving van het oorlogs-karakter voor een Evangelische politiek? Ik zou het in het kort zo willen samenvatten: het betekent dat zij meer dan ooit te voren de demonie als de wortel voor de blijvende oorlogsdreiging in deze wereld zal moeten aanmerken. Daardoor zal ook de eigen aard van haar benadering veel scherper tot uitdrukking komen. Want het is onomstotelijk waar, dat tegen de demonie in deze vorm alleen het Evangelie zelf het enig afdoende weerwoord biedt. De keus voor of tegen het Evangelie beslist met andere woorden thans duidelijker dan ooit te voren, of de wereld vrede zal hebben of in oorlogen ten onder zal gaan.

Welvaart en welvaartswaardering

Tenslotte wil ik nog een enkele kanttekening maken bij onmiskenbaar materialistische tendenzen in onze Westerse samenleving. Ook hier ligt ontegenzeggelijk een bepaalde vorm van demonie aan ten grondslag, zij het van een iets andere vorm dan de demonische verschijnselen, die zonet aan de orde kwamen.

Ten aanzien van dit materialisme zou ik er vooral op willen wijzen, dat het niet op zichzelf staat, maar door onze westerse samenlevingsstructuur wordt gevoed en aangewakkerd. Dat de westerse samenlevingsstructuur berust op een ondernemingsgewijze produktie, kan op zichzelf nog niet de aanleiding tot materialisme zijn; maar wel geldt dit voor het feit dat ondernemers, om van een toekomstige afzet verzekerd te zijn, op allerlei manieren en via tal van reclame-technieken de consumenten pogen te pressen tot de begeerte naar meer goederen, meer luxe.

Zo ontstaat een samenleving, die op begeerte wordt gebouwd; waarin zelfs onze gedragspatronen onder leiding komen te staan van — door de reclame aangewakkerde — commerciële motieven. Wanneer zó een samenleving 'opvoedt tot begeerlijkheid' — een uitdrukking van Paulus — en een aanleiding

tot zonde wordt, zal, dacht ik, het behoud van die samenlevingsorde voor ons geen hoogste doel mogen zijn. Dan zullen we die samenlevingsstructuur zo nodig moeten omvormen, om te voorkomen dat het materialisme in deze orde een steeds rijkere voedingsbodem vindt.

Met name is deze 'architektonische kritiek' op onze samenleving nodig nu we weten, dat aan de andere kant van de wereld de meest reële behoeften van de mens niet kunnen worden bevredigd. Dan komt de schrijnende disharmonie op ons af, dat men daar omkomt van ellende, honger en gebrek, terwijl hier kunstmatig behoeften worden opgewekt, om de mensen er maar toe te brengen de afzet van onze industrie af te nemen. Hier stuiten we op een disharmonie in ons economisch leven, die zeker vanuit evangelisch gezichtspunt onaanvaardbaar moet worden geacht. Wanneer ik iets van het Bijbelse welvaartsbegrip begrepen heb, dan is daar altijd in voorondersteld, dat er een harmonie bestaat tussen welvaart, vrede en recht. En het is die harmonie, welke we fundamenteel zijn kwijt geraakt.

Slot

Ik kom nu tot het slot van m'n verhaal. Ik heb geprobeerd u duidelijk te maken dat de Bijbel voor ons voor alles betekenis heeft en moet hebben als richtinggevende kracht voor het gehele menselijke leven; een kracht, die ons hart omzet en een appèl doet op het hart van ieder mens. Zo is het Evangelie present in elke politieke situatie: in een situatie van oorlogsdreiging, maar ook in een situatie van economische vooruitgang. Steeds is daar Gods Woord van een onvermoeide actualiteit, en zet het zowel christenen als niet-christenen op de tweesprong: de tweesprong tussen eigen ideeën en begrippen en die uit het Evangelie; de tweesprong tussen de weg des vredes en de weg van de demonie.

Daarom is er ook nu — juist nu — toekomst voor een waarachtige Evangelische politiek.

*) Het eerste artikel werd geplaatst in het nummer van 15 september jl. Door overvloed van kopij kon het vervolg eerst nu geplaatst worden.

Arbeidsroeping en werkstaking

(I)

Gods wereld is wijder dan de grenzen van de Vrijgemaakte Gereformeerde Kerken.

Er zijn meer problemen dan kerkelijke problemen.

Daarom deed het Geref. Maatsch. Verbond goed een rapport te laten verschijnen over de werkstaking.

Daarom ook is de redactie van dit blad blij met de voorlichting van wijlen br. Wijnands, die uit eigen ervaring hierover kon en wilde meespreken.

De vragen rond de werkstaking zijn vandaag weer actueel en volop in discussie.

Sinds geruime tijd zijn de in de grote vakcentrales georganiseerde vakbonden doende om van de werkgevers financiële bijdragen voor hun werk te „eisen“.

Het is begrijpelijk, dat de werkgevers stuk voor stuk er weinig voor voelden om periodiek een fikse bijdrage te storten in de kassen van de vakbonden.

In onze nabuurlanden is echter deze werkgeverssteun aan de vakbonden 'n gewone zaak. Aanvankelijk durfden de werkgevers aan wie de steunbedragen werden gevraagd niet zonder meer en abrupt weigeren. Uit angst voor de gevolgen van een afwijzing zonder meer, deden sommige werkgevers in dit verband vage toezeggingen. Toen na enige tijd bleek, dat de grote werkgeversbonden de financiële steun aan de arbeidersbonden resoluut afwees, hervonden de betrokken werkgevers hun moed en realiseerden hun in arren moede gedane vage toezeggingen niet.

Tot grote ergernis van de vakbonden. In deze spanningsperiode moesten aan twee

grote bedrijven de c.a.o.'s worden verlengd. Als zo'n c.a.o. is getekend, dan is voor de vastgelegde periode de arbeidsrust verzekerd.

Welnu: de betrokken arbeidersbonden weigerden het bestaande contract te verlengen, tenzij in het vervolg een clause zou worden opgenomen, dat de werkgever ineens of periodiek een bijdrage zou storten in de Verbondskas van de arbeidersorganisaties.

Het ging tussen werkgevers en arbeidersorganisaties in die situatie „er op of er onder“.

De centraal georganiseerde vakorganisaties stelden de zaak op scherp: de omstreden clause opnemen of anders werkstaking.

De werkgevers beriepen zich van hun kant op de rechter, die uitsprak, dat een werkstaking in dit geval onredelijk en onwettig was. Op straffe van fikse dwangsommen moest de aanvankelijk geplande staking dus worden afgelast.

Weer: tot grote ergernis van de vakbonden.

Wie iets weet over de samenstelling van ons parlement, weet ook dat hun relatie's met en in het parlement ruim voldoende zijn om

wensen, die op organisatorisch vlak moeilijkheden geven, politiek te realiseren.

Dus vroeg de minister van justitie, Samkalden, advies aan de SER over een voorontwerp van wet inzake werkstaking.

De vele tientallen vakbladen en de vele andere vakbondsorganen stelden zich, meer enthousiast dan geargumenteed, op het standpunt, dat een werkstaking welke wordt geproclameerd en gevoerd door de erkende vakbonden, nimmer op grond van de wet als wanprestatie mag worden veroordeeld en onmogelijk gemaakt.

Ik merk hierbij ter verduidelijking op, dat er in de praktijk altijd tweeërlei stakingen zijn geweest.

De zgn. „wilde” stakingen en daarnaast of tegenover de „georganiseerde” stakingen.

De wilde staking ontstaat dikwijls uit psychologische kortsluiting tussen werknemers en directie, soms is zij gevolg van korter of langer gekuip van onverantwoordelijke en revolutionaire elementen in of buiten de getroffen onderneming.

De „georganiseerde staking” wordt, na het mislukken van onderhandelingen tussen werkgevers- en werknemersorganisaties, geproclameerd door de bij de onderhandelingen betrokken vakbonden. In dit geval krijgen de stakers gedurende de staking uitkering van hun vakbond. De ongeorganiseerde werknemers krijgen die uitkering niet. De praktijk was echter, dat de stakers, die zich alsnog opgaven voor de bond toch een uitkering kregen. De staking kostte derhalve de bond wel een schep geld, maar bracht doorgaans ook flinke ledenwinst.

Bij deelname aan een wilde staking, waar dus naar algemeen spraakgebruik: „de bond niet achter stond”, ontving geen enkele staker, georganiseerd of ongeorganiseerd, stakingsuitkering. In dit geval waren er altijd wel mensen of organisaties die een landelijke steunactie organiseerden.

☆☆☆

Zoals uit het hoofd van dit artikel wel blijkt wilde ik niet schrijven over de methode of de historie van de werkstaking, maar over de relatie tussen arbeidsroeping en werkstaking.

Ik gaf in deze inleiding een korte beschrijving van de gang van zaken bij de werkstakingen, omdat er anders grote kans zou zijn, dat hetgeen verder over het stakingsrecht zou worden verteld, voor de niet ingewijde lezer orakeltaal zou zijn.

Ook leek het mij gewenst om in 'n kerkelijk blad als Opbouw eens een actueel sociaal onderwerp aan te snijden. Bij de benauwende en voor velen zenuwslopende kerkelijke situatie, moeten noch mogen wij vergeten, dat Gods wereld wijder is dan de grenzen van de Vrijgemaakte gereformeerde kerken.

Gelukkig voor die wijde wereld en beschamend voor die kerken is, dat in die wereld doorgaans de normen van burgerlijk fatsoen en menselijke solidariteit klaarblijkelijk sterker gelding hebben dan in kerkelijk milieu.

☆☆☆

Er is ook nog een andere reden.

Voor mij ligt het speciale augustusnummer van Ambt en Plicht, dat geheel is gewijd aan een tweetal rapporten van door het Ger. Maatsch. Verbond ingestelde commissies. Het eerste rapport behandelt de Zondagsarbeid, de andere de Werkstaking. De eveneens opgenomen conclusies zijn, met de rapporten, door het Verbondsbestuur aanvaard.

Bij het laatste rapport, over Werkstaking dus, wilde ik enige opmerkingen plaatsen.

Toen het rapport en zijn conclusies in het Verbondsbestuur besproken zijn kon ik daarbij niet aanwezig zijn. Wel kreeg ik vanzelfsprekend de schriftelijke stukken. Door bijzondere omstandigheden was ik ook niet in de gelegenheid naar aanleiding daarvan m'n bezwaren schriftelijk ter kennis van de commissie en later het Verbondsbestuur te brengen.

Pas toen het besluit tot publikatie van beide rapporten gevallen was, was het mij weer mogelijk de vergaderingen van het Verbondsbestuur bij te wonen.

Omdat mijn bezwaren tegen de principiële aanpak van het rapport mij nogal na aan het hart lagen, heb ik m'n collega's van het Verbondsbestuur gevraagd of zij er overwegend bezwaar tegen hadden, dat ik het rapport inzake Stakingsrecht in „Opbouw” van (misschien) kritische aantekeningen zou voorzien. Ik ben heel dankbaar, dat de broeders tegen deze gang van zaken geen bezwaren maakten. Het verdragen en respecteren van elkanders mening, ook al gaat zij misschien tegen de algemene gangbare in, is Bijbels dus goed gereformeerd. Daarbij komt dan nog, dat ik grote waardering heb voor de wijze waarop de commissie vlot en toch serieus, de zaak heeft aangepakt. Grote waardering ook voor de prettig leesbare en begrijpelijke stijl van het rapport. Ten slotte nog waardering voor de voorzichtige conclusies, die ik, afgezien van enkele afwijkingen, wel kan onderschrijven.

In hoeverre er sprake is van meningsverschil of alleen van accentverlegging laat ik verder graag aan de lezer over.

M'n eerste kritische opmerking betreft de titel boven paragraaf IV, welke luidt: „De gereformeerde opvatting omtrent werkstaking”.

Jac. Wijnands †

In de voorgaande paragrafen is een uiteenzetting gegeven over de opvatting inzake werkstaking in resp. Roomse, socialistische en prot.-christelijke kring. Paragraaf IV pretendeert, volgens de titel, „de gereformeerde opvatting” te brengen. Omdat mij het bestaan van een specifiek gereformeerde opvatting totaal onbekend was, was ik aanvankelijk heel belangstellend wat er uit de bus zou komen.

Het blijkt echter, dat alleen gewezen wordt op de staking afwijzende mening van drie met name genoemde gereformeerden, t.w. Klaas Kater, ds. D. van Dijk en A. Schilder, plus de daarop door de commissie gewenste — en verstandige — correcties.

Maar zelfs dat laatste maakt de gegeven opvatting toch nog niet „de gereformeerde opvatting”.

Zonder enige moeite kan ik daartegenover, beginnende bij dr. A. Kuyper, via prof. G. S. Gerbrandy ook nu nog representatieve gereformeerden aanwijzen en citeren, die de werkstaking geoorloofd en soms noodzakelijk achten.

Ik kan mij beter vinden in de opvattingen van Kuyper c.s. dan in die van het trio Kater, Schilder, ds. Van Dijk.

Maar ik zou niet graag de pretentie voeren de gereformeerde opvatting te huldigen en uit te dragen.

Als de titel juist is, dan zit ik, en met mij vele andere broeders uit verleden en heden, naast de gereformeerde opvatting.

En dat geloof ik niet en neem ik ook niet.

INGEZONDEN

Open Brief?

Het is verheugend, dat de redactie van „Opbouw” de lezers(essen) gelegenheid geeft aan het gesprek over de droevige situatie in de kerken deel te nemen. Ik wil hiervan gaarne gebruik maken.

Ik heb het voornemen gehad Prof. Kamphuis een (open) brief te schrijven, maar heb het niet gedaan, want het zal zo weinig nut hebben.

Van harte ben ik het met de redactie eens (Opbouw pag. 172). „De meningen zijn vaak zo vastgeroest, dat redeneren niet meer helpt”.

Als wij de zaken nauwkeurig volgen dan moeten wij vrezen, dat bij elkaar blijven straks onmogelijk wordt. Men schijnt voor ons geen plaats meer te hebben. Het gaat alweer precies eender als voorheen. De meest onzinnige uitspraken worden gedaan. Wat te denken van de „zuivering” onder de aankomende studenten. Alsof een kerkeraad of een predikant uitmaakt hoe zo'n student denkt. Zou een student, die uit een Gemeente komt waar nog „niets aan de hand is” of waar men een doiminee heeft geschorst omdat hij de open brief heeft ondertekend niet precies dezelfde mening kunnen hebben als een student, die uit een Gemeente komt waar men de open brief „tolereert”? Een student uit Rotterdam-Charlois behoeft niet onderzocht te worden en een student uit Rotterdam-Delfshaven wel?

Te denken dat intellectuele broeders zoiets voorschrijven. Hoe is dit toch mogelijk? Verblind?

Wat mij nog meer verbaast is of de broeders die Prof. Kamphuis „volgen” stilstaan en nadenken bij de volgende, puur praktische vragen:

Hoe moet het straks bij die Gemeenten, die een eigen kerkgebouw of pastorie met vele financiële offers hebben gebouwd en nu aan het afbetalen zijn met alle gevolgen van dien?

Wat gaat er gebeuren met onze organisatie's en verenigingen, die wij na de vrijmaking hebben opgericht in de veronderstelling, dat dit nodig was?

Mannen-vrouwen-jongens-meisjes en zangkoorbonden? Om maar niet meer te noemen, zoals het G.P.V. Gooit men de eigen glazen niet in met het Gezinsblad voorop? Jaren gewerkt aan een zetel in de Kamer!

Hoe moet het met de Theologische Hogeschool? Nu al geen bidstond, wat het volgende jaar niet meer? Hoe gaat het met het lagere- en hogere onderwijs op vrijgemaakte grondslag? Zending. Evangelisatie.

Alles na moeizame arbeid tot stand gekomen in de Naam des Heren.

Wat te denken van de jeugd, die straks, wanneer de Here het niet verhoedt, in een gedecimeerde kerk nog meer moeite heeft man of vrouw in eigen kring te vinden. Ik ken er nu al vele voorbeelden van.

Zo zijn er nog veel meer praktische vragen te stellen, die niet zomaar afgedaan kunnen worden met: „De Here zal het voorzien”, want het kon weleens zijn, dat de Here ons moe wordt en het niet zal voorzien. Wij maken het er wel naar.

Zouden de broeders, die ons hun mening willen opleggen nu heus denken, dat zij aan een Kerkreformatie bezig zijn? Er is haast nog nergens een kerkelijke weg afgewandeld.

Zou er nu geen enkele mogelijkheid zijn elkaar te vinden, zonder dat men ons een mening oplegt, die wij niet kunnen aanvaarden?

Schenden wij nu echt de belijdenis en telt de kerkenordening niet meer mee? Denkt men nu echt, dat de Open brief reden geeft tot kerk-scheuring? Paulus wijst ons een andere weg, die veel uitnemender is!

En bij dit alles komt dan de uitspraak van de Gereformeerde (Syn.) Synode met schuldbelijdenis.

O, Professor Kamphuis en allen die met hem van mening zijn, dat de kerk „gezuiverd” moet worden, wat speelt U toch een levensgevaarlijk spel. Door dit spel zijn mijn ogen open gegaan en ik hoop bij nog vele andere broeders en zusters. Ook ik was vroeger van mening dat het niet Gereformeerd, ja zondig was, als men de kinderen niet naar de vrijgemaakte school zond, of als men geen G.P.V. stemde en geen Geref. Gezinsblad las.

Nu ben ik dankbaar te weten wat echt Gereformeerd is en te zien wat vrijgemaakt is in Christus. Daardoor is het voor mij niet moeilijk aan dezelfde avondmaalstafel te zitten met Prof. Kamphuis en andere broeders en zusters, die

van mening zijn, dat zij het met mij niet kunnen. Ps. 85 zegt: „laten zij niet terugkeren tot dwaasheid, dan zal de Here ons het goede geven”.

Met broedergroeten,
Rotterdam, Bevelandsestr. 3 G. Steinmann

Kerkelijk lijden

Graag haak ik even in op het "Ingezonden" van Mr E. J. Groenevelt in "Opbouw" van 8 september j.l.

Zij, die de "zuiveringsakties" tegen de Open Brief-schrijvers niet voor hun rekening willen nemen, krijgen in het verband van de Vrijgemaakte Kerken het inderdaad steeds moeilijker. Immers, of men wil of niet, elke kerkeraad krijgt er mee te maken.

Heeft men classicaal nog geen moeilijkheden, dan wellicht straks provinciaal. En in feite wordt ieder er reeds mee geconfronteerd, door de op landelijk niveau genomen beslissing om Ds Schoep vanwege zijn handtekening onder de "Open Brief" van de generale synode te verwijderen.

Het tragische daarbij is, dat ons een beslissing opgedrongen wordt. Persoonlijk heb ik echt geen behoefte aan een uitspraak over de "Open Brief". Ik dacht zo, dat zij daarvoor ook niet geschreven is. Zij was geadresseerd aan de "Tehuis"-gemeente en er werd publiek kennis van gegeven. Er werd niet om een kerkelijke uitspraak gevraagd.

Ik stem het de heer Groenevelt toe, dat we elkaar in deze situatie moeten helpen.

Wij zullen op de een of andere wijze de kerken, die uit het verband gezet zijn of dreigen eruit gezet te worden, moeten steunen. Dat kan, zoals de heer Groenevelt in zijn situatie overweegt, door zich (uiteraard na grondig met eigen kerkeraad te hebben gesproken) tijdelijk te voegen bij de uit het verband gezette kerk van eigen classicaal ressort.

Dat kan ook, door als uitgerangeerde kerken een tijdelijk nieuw verband aan te gaan.

Ik meen echter, dat wij, wat het eerste betreft, zeer voorzichtig te werk moeten gaan.

De heer Gr. zal het mij toestemmen, dat zijn situatie niet de mijne behoort te zijn. Hij wordt geconfronteerd met een kerkeraad, die het classicaal besluit tot uitsluiting van "Oegstgeest", heeft aanvaard. Hier is dan de crisis een feit. Maar er zijn legio kerkeraden, die er (nog) niet mee geconfronteerd worden. Is het dan de taak van een "bezuwaard" gemeentelid om de zaak ter kerkeraad aanhangig te maken? Gedwongen door de uitspraken van meerdere vergaderingen zou men dan om een uitspraak over de "Open Brief" vragen! En dat willen we nu juist niet! Ik wil maar zeggen, dat het gevaar groot is ons een strijd te laten opdringen, die we niet wensen. Persoonlijk zie ik geen enkele ketterij in de "O.B." (wel in de interpretatie van sommige "O.B."-bestrijders) maar, om met de redactie van "Opbouw" te spreken: ik wens, ook van mijn kant, geen sjibboleth van deze "O.B." te maken.

Dat houdt in, dat U en ik wellicht tijdelijk, wat kerkverband betreft, gescheiden zijn. Daarom is het goed elkaar d.m.v. pers. correspondentie en anderszins vast te houden.

De smaad van groepsvorming moeten we dan maar dragen. Kerkelijk lijden is ook lijden in navolging van de Heer.

Rotterdam. J. de Geus.

Is uw oordeel wel waarachtig?

In art. 29 N.G.B. lezen we o.a.

„Aangaande de valse kerk, die schrijft zich en haar ordinantiën meer macht en autoriteit toe, dan het Woord Gods, en wil zich aan het juk van Christus niet onderwerpen; zij bedient de Sacramenten niet, gelijk Christus in Zijn Woord verordend heeft, maar zij doet daar af en toe, gelijk als het haar goed dunkt; zij grondt zich meer op de mensen, dan op Christus; zij vervolgt degenen, die heiliglijk leven naar het Woord Gods, en die haar bestraffen over haar gebreken, gierigheid en afgoderijen.

Deze twee (ware en valse, A. v. H.) kerken zijn lichtelijk te kennen, en van elkander te onderscheiden.

Ook aan dit gedeelte van onze Belijdenis zijn we allen gebonden en mogen, ja moeten we elkaar ook ten volle houden.

En nu vraag ik op de man af.

Wat hebben de nu synodaal Gereformeerde Kerken in 1942-'44 en volgende jaren anders gedaan, dan haar ordinantiën meer macht en autoriteit toekennen dan het Woord Gods, toen zij gingen binden boven Gods Woord en de Gereformeerde Belijdenis en wat deden zij anders

dan vervolgen degenen, die heiliglijk leefden naar het Woord Gods, en die haar bestraffen over haar gebreken, gierigheid en afgoderijen, toen zij vervolgens getrouwe ambtsdragers bij 10-tallen, nee bij 100-tallen gingen uitwerpen door of in naam van haar Synodes?

En wat doen zij anders dan zich niet onderwerpen aan het juk van Christus, als zij vandaag aan de dag openlijk tolereren een prediking, die- en een geschrijf, dat, om het zacht te zeggen, op gespannen voet staat met de Heilige Schrift, het Woord, dat is de Christus? (zie bijv. de brief van de verontrusten van Harderwijk, verzonden aan alle Synodale Gereformeerde kerkeraden).

En wat doen zij tenslotte anders dan af- en toe doen aan de Sacramenten, als zij onderscheid maken tussen een echte- en een niet echte doop, als zij als dat zo te pas komt avondmaal vieren tot ver over de kerkmuren heen en daarvan in eigen kerk niet waken degenen, die de gezonde leer, die naar de Schriften is, hebben waarwel gezegd of daaraan af of toedoen naar eigen believen. Spreekt het terzijde stellen van Assen 1926 betreffende de zaak-Geelkerken (ik bedoel het gedeelte betreffende het handhaven van de gezonde Schriftuurlijke leer en niet het kerkrechtelijke stuk), zoals thans op het punt staat te gebeuren, hier geen boekdelen?

Laat ons allen eerlijk en nuchter zijn: zijn de Synodale Gereformeerde Kerken nu valse¹⁾ kerken of niet?

En nu zal niemand zo dwaas zijn om te beweren, dat er in de Syn. Gereformeerde Kerken geen gelovigen meer zouden zijn (we weten wel beter) of dat een Synodaal Gereformeerde niet zou kunnen zalig worden of iets dat in die richting wijst. Maar wel zullen we hen „om huns lieven zaligheidswil" moeten toeroepen: Gaat uit van haar (dat is Babylon, de grote hoer uit Openb. 17, symbool van Gods afvallige volk dat zich heeft verstremgeld met en aangepast aan de wereld), mijn volk, opdat gij aan haar zonden geen gemeenschap hebt, en opdat gij van haar plagen niet ontvangt (Openb. 18 : 4).

En de ergste plaag is nog altijd de honger naar Gods Woord, gevolgd door het stille sterven aan deze honger. (zie bijv. Matth. 23 : 13, 15, 37 - 38). En dat voltrekt zich in en door de geslachten!

Daarom: let op Uw zaak, op Uw kerkzaak, al was het alleen maar om Uw kinderen.

En mede omdat Openb. 18 : 4 in de bijbel staat, kan art. 28 N.G.B. terecht zeggen, dat de gelovigen zich hebben af te scheiden van degenen, dit niet van de kerk zijn, en zich hebben te voegen tot de vergadering der ware Christgelovigen, hetzij op wat plaats God ze gesteld heeft, terwijl al degenen, die zich van haar afscheiden of niet daarbij voegen, doen tegen de ordinantie Gods.

Als we ons nu allen eens, hiervan uitgaande, opnieuw de betekenis van de vrijmaking gingen afvragen, dan is het volgens Schrift en Belijdenis heel erg duidelijk, zo niet in '44 dan toch wel thans, zich vrijmaken was en is metterdaad niet anders dan in gehoorzaamheid zich afscheiden van de valse kerk. Ik zeg dit zonder hoogmoed, wel met ootmoed en in diepe dankbaarheid, dat de Heere daar in deze verschrikkelijk oppervlakkige en goddeloze, antichristelijke tijd ogen voor wil openen.

Ik wilde voor een lief ding, dat ook de broeders ondertekenaars van de O.B. en hun medestanders en verdedigers dit zagen. Want wat in de O.B. als een ideologie wordt gebrandmerkt, dat is nu juist niet anders dan de waarheid.

Ik zou het zó willen stellen: als zich vrijmaken in '44 e.v.j. NIET was een zich afscheiden van degenen die niet van de Kerk zijn, dan hadden we er nooit aan mogen beginnen! Want als de Syn. Geref. Kerken ware kerken waren gebleven, dan hadden we met haar gebreken en zonden geduld moeten hebben en vrijmaking was dan verlaten van Gods ene Kerk op aarde geweest, iets wat nu juist door Schrift en Belijdenis ten eerste wordt gelaakt. Immers is buiten de kerk geen zaligheid (te verwachten). Overigens drukt deze loodzware verantwoordingsdruk ook op de broeders en zusters in afgescheiden kerken zoals in Kampen. Dat men het besseffe!

Om dit alles echter **raken** mij, en velen met mij, de diep bewogen (ik twijfel daar geen moment aan) artikelen van ds Meester, prof. Veenhof, ds Janssen e.a. niet werkelijk, als het gaat om de heenzending van ds Schoep van de Gen. Synode, om de aanklachten tegen O.B.-schrijvers e.d., omdat de **waarheid** te kort wordt gedaan.

Er wordt thans veel gezegd (bijv. door ds Mulder): vrijmaking was geen reformatie, want we bleven wat we waren: gewoon gereformeerd. Doch als de HEERE opstaat en een nieuw begin geeft, dan is het met ons niet best, als we daaronder blijven wie en wat we zijn. Dan breken we met de ongerechtigheid!

Om dit alles vraag ik de verdedigers en goedpraters van de O.B. in „Opbouw" openhartig: **Is Uw oordeel wel waarachtig?**

Met dank voor de plaatsing
A. van Herwijnen

-----
1) dat is: niet echte, denk aan het valse dubbeltje.

BOEKBESPREKING

J. C. Coetzee, **Volk en Godsvolk in die Nuwe Testament**. Uitgave Pro Regepers Beperk, 1965. Nr 18 in de publikatiereeks van de Nasionale Raad vir sosiale navorsing.

Dr. Coetzee stelde in dit boek een exegetisch onderzoek in naar de verhouding, waarin de kerk in het Nieuwe Testament tot de volkeren staat, een onderwerp, dat voorzover mij bekend nog niet nauwkeurig onderzocht was. Daarbij wilde hij de kerk vooral bezien vanuit het gezichtspunt van het messiaanse Godsvolk. In feite komt zijn studie echter neer op een uitvoerige bespreking van de positie van Israël als Godsvolk na de kruisiging en opstanding van Jezus. Het is jammer, dat de auteur dit niet in de titel van zijn boek tot uitdrukking heeft gebracht. Zoals de titel luidt, doet ze niet in de eerste plaats aan Israël denken maar meer aan de volkeren in het algemeen in hun verhouding tot de christelijke kerk. Toch bestaat het grootste deel van het boek uit een bespreking van Israëls positie. Nadat de auteur in hoofdstuk in hoofdstuk I een begripsontleding heeft gegeven van laos en ethnos — griekse termen voor volk in het N.T. — bespreekt hij in hoofdstuk II Die verhouding van die volk Israël en die Godsvolk en in hoofdstuk III nogmaals hetzelfde onderwerp in vervolg. Hoofdstuk IV geeft dan Die verhouding van die volkere en die Godsvolk waarna in hoofdstuk V een samenvatting en conclusies volgen.

We hebben veel waardering voor het zorgvuldige exegetische detailwerk, dat de auteur heeft verricht. Met name zijn bespreking van de moeilijke hoofdstukken Romeinen 9 tot 11, waarop eigenlijk alles vastzit, heeft ons geboeid. Daarom temeer betreuren we dat in de titel Israël niet wordt genoemd. Wie lectuur over de positie van Israël zoekt, zal nu niet dadelijk het oog op deze studie laten vallen, wat ze wel verdient. De grote beslissingen ten aanzien van de positie van Israël vallen bij de bespreking van Rom. 11 : 26: en so sal die hele Israël gered word.... Dr. Coetzee verwerpt de opvatting van Calvijn dat het hier gaat over de universele kerk uit joden en heidenen beide. Terecht wijst hij op de tegenstelling tussen het Oorblysel ooreenkomstig die verkiezing van die genade (vs 5) en het „hele" uit vs 25, en concludeert daarom dat Paulus onder die hele Israël verstaat „die volk Israël in sy hoedanigheid as die volk van die verbond" (209). De auteur durft hier eigen wegen te gaan, wegen die hij grondig motiveert en afgrenst tegenover allerlei vroegere en latere exegeten. We misten in zijn literatuurbespreking twee m.i. belangrijke studies uit de nederlandse gereformeerde theologie. In de eerste plaats het boek van G. Doekes, **De betekenis van Israëls val**, 1915, een kommentaar op Rom. 9-11. Doekes won met dit boek een prijsvraag, het is nog altijd van betekenis en het is voor de auteur van de studie die wij bespreken een goed ding te weten dat Doekes tot ongeveer dezelfde conclusies kwam. In de tweede plaats zou ik willen wijzen op Berkouwers boek: **De wederkomst van Christus, II**, 1963, waarin deze theoloog uitvoerig Israëls positie bespreekt in hoofdstuk IV. Berkouwer probeert daarin exegetisch een eigen weg te gaan. Hij wil Rom. 11 : 25 niet zien als een reportage betreffende de toekomst: er staat niet: **daarna** sal die hele Israël gered word, maar **so** sal enz. Berkouwer wil het „sal" niet verstaan als „waarzeggende reportage" maar als een „biddend en dienend en werkend gericht zijn op Israël op de weg, die nu gebaad is" (141). Graag had ik de mening van de auteur over deze exegete in zijn studie gelezen.

Aan het einde van zijn boek komt dr. Coetzee tot enkele „samenvattings en gevolgtrekkingen”. Hij is van oordeel dat hij op grond van zijn studie zowel de idee van een oecumenistische wereldkerk als die van een volkskerk moet afwijzen. „Godsvolk en volk(ere) is niet geskeide van mekaar nie (wêreldkerkgedagte), maar ook niet vereenselwig nie (volkskerkgedagte)” (318). Tot op zekere hoogte kan ik met dit resultaat instemmen. Er blijft echter ook kritiek. Ik vind dat de auteur te weinig werkelijk kritisch omspringt zowel met de wereldkerkgedachte als met de volkskerkgedachte. Daarbij speelt hem m.i. parten, dat hij de verkiezing teveel als tegeninstantie tegenover het verbond laat fungeren. In het Godsvolk worden volgens hem alleen uitverkorenen opgenomen: „Voor God is die uitverkorenes in elke volk die wesentlike geheel van die volk” (318). Toen ik dit las heb ik mij afgevraagd, hoe de auteur Matth. 28 : 19 leest: Gaan dan heen, maak dissipels van al die nasies, en doop hulle in die naam van die Vader en die Seun en die Heilige Gees. In zijn bespreking van deze tekst, waaraan dr. Coetzee uiteraad behoorlijk aandacht schenkt, (zie blz. 261 vlg.), zegt de auteur maar betrekkelijk weinig van het element "doop HULLE" n.l. de volken, terwijl het daar juist op aan komt. M.i. verindividualiseert hij dit door ervan te zeggen: "deur die bekering, doop en verlossing van die individuele leden van die volk, word die volk ingelyf in die Godsvolk" (264). Ik vraag: en de kinderen dan die nog niet metterdaad geloven? Zij moeten toch ook gedoopt worden? De auteur laat teveel zijn dogmatisch uitgangspunt ten aanzien van de verhouding van verbond en verkiezing meespreken in zijn exegetische resultaten. Daardoor worden veel op zichzelf juiste uitspraken tenslotte toch weer alleen betrokken op de verkorenen, als "wesentlike" (wat is dat eigenlijk?) deel van de volkeren.

Het boek van dr. Coetzee is van betekenis voor het zendingswerk. Vooral doordat hij laat zien hoe de volkeren en niet individuen in het Godsvolk worden opgenomen, bewaart hij de zending voor een al te veel de nadruk leggen op alleen de persoonlijke bekering van de heidenen en verder niet. Aan de andere kant zou ik als gereformeerde toch niet graag de gedachte aan een wereldkerk (maar dan niet in oecumenistische zin) loslaten.

Calvijn heeft in zijn Institutie (boek IV) krachtig gepleit voor een ecclesia universalis. Die gedachte van Calvijn ligt ook ten grondslag aan art. 27 Ned. Geloofsbelijdenis. Wij moeten in die wereldkerk de volkeren niet prijsgeven in hun eigenheid. Aan de andere kant: wij moeten haar ook niet oplossen in een aantal losse lands- en volkerenkerken. Hoe dan wel? Daar had ik ook graag nog iets over gelezen. Vooral in Zuidafrika met zijn kerken van blanken en niet blanken is bezinning nodig over de wijze waarop deze onderling en met elkaar in de ecclesia universalis fungeren.

Laat de auteur niet menen dat mijn kritiek afbreuk doet aan het belang en de interessantheid van zijn boek. Met ds. M. J. Booyens in "Die Transvaler" van 26 aug. 1966 ben ik van oordeel dat hier gesproken kan worden van een "indringende studie".

Enschede (Nederland) R. H. Bremmer

P.S. Deze recensie schreef ik op verzoek van de redactie voor „Die Kerkblad”, orgaan van die Geref. Kerk in Zuid-Afrika. Omdat dit boek voor theologen en zendingsvrienden onder ons belangrijk is, plaats ik de recensie ook in „Opbouw”

In grote lijnen. Overzicht van de kerkgeschiedenis, door H. R. Munneke.

In dit in handig formaat door de Vuurbaak uitgegeven boekje geeft de heer Munneke een overzicht van de kerkgeschiedenis ten dienste van scholen, catechisaties en verenigingen. In een sympathiek voorwoord houdt de schrijver zich aanbevolen voor op- en aanmerkingen, die tot verbetering kunnen dienen.

Het boekje is helder geschreven, het meeste kunnen de jonge lezers wel volgen. M.i. had er nog wat meer **verteld** kunnen worden en wat minder **betoogd**. Voor jongelui moet vooral **boeiend** geschreven worden. De schrijver is nogal dogmatisch ingesteld en te weinig worden de dogmatische uiteenzettingen in verband gebracht met het leven en de geschiedenis. Van Kuypers geweldige invloed op het Nederlandse volksleven juist door zijn theologische en cul-

tuurfilosofische concepties blijkt hoegenaamd niets. Het geestelijk klimaat van de Afscheiding en de Afgescheidenen komt weinig tot zijn recht: de honger naar genade! Er wordt me wat te formeel over de Drie formulieren, caeseropapie en hiërarchie gesproken. De grote inzet was: de prediking van zonde en genade, daarom speelden de formulieren zo'n grote rol bij De Cock, vgl. zijn uitgave van de Dordtse Canones. Wellicht typerend voor de methode van de schrijver, die veel betoogt is: eerst worden Doleantie en Vrijmaking behandeld, daarna de figuren van Kuiper en Schilder. Als je vertelt, doe je het anders. Want de **geschiedenis** speelt zich af door en rondom levende mensen. Door een ietwat schoolse, betogende behandeling komen levende personen niet uit de verf en wordt de geestelijke kracht van verschillende bewegingen niet voelbaar; daardoor gaat de historie niet voldoende leven. Ik acht dit in een boekje voor de jeugd een nadeel. Deze methode is hoogstens goed voor een repetitieboekje. Wat spreekt, om maar iets te noemen, een bladzijde jaartallen en feiten over Luther, meer pagina's van dezelfde soort over Calvijn en één over Schilder de jeugd aan? Brede dogmatische partijen over het ontstaan van de Bijbel, en over op zichzelf gestelde Kuiperiaanse theologoumena had ik graag gemist voor een levendige tekening van hoofdpersonen en de hen drijvende motieven met de uitwerking daarvan in de geschiedenis. Dat had allemaal op eenvoudige wijze gekund.

Wat de compositie betreft: aan de vrijmaking wordt in vergelijking met de grote Reformatie wel een onevenredig grote ruimte geschonken, terwijl de vraag wat de synode dan deed met art. 31 K.O. onbeantwoord blijft. Dáár zat echter principiële gezien alles op vast.

Thans wat kleinigheden in verband met het verzoek van de schrijver. Het woord „bestuderen” in de eerste zin valt uit de toon in verband met de gezochte lezerskring: jeugdigen. De inleiding is prachtig: Jezus Christus vergadert de kerk. Maar waarom dan aan het eind van deze § als thema aangegeven: het letten op wat de kerk gedaan heeft om a) het Woord zuiver te bewaren en b) de kerkregering zuiver te houden? Waarom niet geformuleerd, wat **Christus** gedaan heeft, zij het door mensen? Tot dogma verheven, pag. 7, is voor de jeugd te moeilijk; het slot van § 2 is slordig nederlands. § 4, Ons eerste belijdenisgeschrift, is onvoldoende ingebed in de historie van toen, **tezamen** met de canon en de plaats der bisschoppen, tegenover de gnostiek en andere ketterij. De steeds belangrijker positie van de bisschoppen, § 5, is toch in de eerste plaats te danken aan hun verweer tegen de ketterij: ze waren behoeders der zuivere leer, pag. 13. Houdt presbyter verband met priester? Waren de op deze pagina — nog steeds 13 — genoemde kerken alle door de apostelen gesticht? Op pag. 17 wordt de indruk gewekt dat alleen door apostelen geschreven boeken canonic werden geacht: wat dan Marcus en Lucas b.v.? Over Nestorius moet voorzichtig gesproken worden, want zijn leer staat niet vast, 24. Welke gedachte laat zich verbinden aan de uitdrukking: de H. Geest werkt in het Woord? 30. De afwijking van de leer der Roomse Kerk komt voor alles uit in de verwerping van de leer der rechtvaardiging door het geloof alleen, in synergisme en ondiepe zonde-opvatting, in de leer der kerk en daarmee in verband het op pag. 36 onder 1 en 2 genoemde. De „men” op pag. 38 onder 5 zijn een specifieke groep, de heiligen. Het woord „men” is hier te onbepaald. De Savonarola had op pag. 41 echt niet genoemd behoeven te worden. Belangrijker dan Erasmus' vertaling is zijn **uitgave** van het Grieks N.T., 42. Arminius is in 1560 geboren, Calvijn in 1564 gestorven. A. heeft dus niet aan de voeten van C. gezeten, 63. Pag. 66 wekt de indruk, dat Heid. Cat. en N.G.B. pas in 1618/19 zijn aanvaard. Dit is onjuist. De K.O. is voor 1834 nooit algemeen geldig geweest. De H.K.O. was in 1957 nog niet afgerond. De synodes kunnen geen verweer bieden tegen verval en vormdient, pag. 68. Dit is een hinderlijke vraag. Het piëtisme zou wat duidelijker omschreven kunnen zijn, 69.

Tot zover om duidelijk te maken, dat er nog wel correcties kunnen worden aangebracht. Het geldt ook voor het vervolg.

Nog een paar opmerkingen: in § 40 is de zaak wel wat symplistisch voorgesteld. Wat de samensprekingen betreft: er zijn er die synodaal geworden zijn niet als gevolg van samensprekingen, maar ze hielden samensprekingen, omdat ze synodaal wilden worden. Maar 't kon ook anders! n.l. oproepen tot vrijmaking! In § 41 wordt aan Barth nogal veel aandacht gegeven.

Hij staat echter momenteel niet meer in het middelpunt van de discussies. Dat is veel meer het geval met Bultmann en zijn theorie van de ontmythologisering, door anderen nagevolgd: hèt strijdpunt van vandaag. Dáár had wel iets over gezegd kunnen zijn. De Chr. Ger. Kerken komen o.a. ter sprake op pag. 118. De schrijver acht het niet verantwoord, dat zij elke poging van onze kant om tot eenheid te komen van de hand gewezen hebben. Dit is te algemeen geformuleerd. De zaak ligt gecompliceerder, dan hier wordt voorgesteld. Zij hebben momenteel ernstige bezwaren tegen tuchtprocedures in onze kerken en tegen schending van de K.O., terwijl Spr. 25 : 24 ook wel door hun gedachten speelt.

Tenslotte: dit boekje bevat veel goeds en is een serieuze poging in kort bestek een kerkgeschiedenis te geven in bevattelijke taal. Het kan uitstekende diensten bewijzen vooral op school en catechisatie, als de docent zelf kan vertellen. Als er weer een herdruk komt, zou ik wensen: wat meer levende geschiedenis, iets minder dogmatische wijdheid en wat minder schematisering en opereren met formules.

Amsterdam.

G. Janssen.

Gesterkt door Genade. Ds. G. Zomer, Ds. C. J. Smelik, Ds. M. K. Drost. Uitgeverij De Vuurbaak, Groningen 1966.

Uit het Woord Vooraf blijkt, dat dit boek in de eerste plaats bestemd is voor hen, die openbare geloofsbelijdenis aflegden. Voor jonge mensen dus. Het wil het jonge geloof sterken en richt daarom de aandacht op de drie middelen der genade: prediking, doop en avondmaal. Ds. Zomer schrijft over de prediking, ds. Drost over de doop en ds. Smelik over het avondmaal.

Van deze drie genademiddelen worden heerlijke dingen gezegd. Maar op zulk een manier, dat ik betwijfel of het jonge mensen aanspreekt. Het heeft zelfs mij, AOW-er niet aangesproken.

Daarom kon ik er moeilijk toe komen het te bespreken. De eerste lezing heb ik met moeite volbracht. Ik kon er niet doorkomen. Later heb ik het nog eens gelezen en mij afgevraagd: Hoe komt het dat mij dit boek niet aanspreekt? Licht het aan mij? Licht het aan de schrijvers? Licht het aan de inhoud? Of komt het van de wijze van schrijven?

Dit laatste is — althans voor een deel — het geval. De taal is niet die van 1967, maar van voor 25 jaar. Toen pakte deze manier van schrijven mogelijk. Maar nu niet meer. Dat is bij mij tenminste zo.

Van de prediking worden prachtige dingen gezegd. Vele woorden worden gebezigd om haar aan te prijzen: geweldig, krachtig, heerlijk, glorieus, majestueus, ultimatief enz. Maar deze preek over de prediking heeft mij niet gepakt. Achter de vele woorden óver de prediking ging de heerlijke inhoud van de prediking schuil. In de verhandelingen over de dienst des Woords heb ik de stem van de Goede Herder niet gehoord. Het Evangelie van de vergeving der zonden en het eeuwige leven voor zondaren heb ik wel niet helemaal gemist, maar het bleef te veel op de achtergrond naar mijn gevoelen.

Verder is de manier van schrijven m.i. uit de tijd. De gebezigde termen zijn bekend genoeg, ál te bekend: souverain welbehagen, souvereine liefde, souverain bevel, werkprogram van de Drieënige God, eeuwige Raad des Vredes, heilshistorie, enz. enz. Ik vraag mij af, waarom de schrijvers niet in hun eigen taal spreken. Dat spreekt veel meer aan, denk ik, dan allerlei citaten van Greijdanus en Schilder en Holwerda en Veenhof enz. enz. Het is me teveel de stijl van gloria, victoria en van driemaal-achter-kaar-hetzelfde-zeggen en van veel-vreemde-woorden, die de zaak niet duidelijker maken.

Van vreemde woorden wemelt dit boek. Waarom toch? De lezers kennen geen Grieks. Waarom dan woorden te gebruiken als exousia en dynamis en diaconia? Daarvoor zijn toch goede Nederlandse woorden? Van Augustinus wordt de uitdrukking aangehaald: „O signum unitatis, o vinculum caritatis”, later aangevuld met „sigillum veritatis”. Dat zijn voor de meeste lezers louter klanken, die onmiddellijk moeten worden vertaald. Waarom dit latijn?

Ik laat hier een voorbeeld volgen van de manier van schrijven in dit boek. Onder het kop-

je: „De glorie van de „diaconie” des Geestes” volgt dit (bl. 42): „Weten wij daarvan nog te spreken: Van de heerlijkheid der prediking? Wij zullen het weer leren, wanneer wij des zondags deze glorie van de „diaconie” des Geestes gaan ontdekken. Er wordt alom geklaagd: de kerken worden al leger, de kerkdiensten steeds korter. Men roept om boeiende, pakkende preken, om actuele en interessante preken, die „bij de tijd” zijn, afgestemd op „het levensgevoel van de moderne mens”. Maar de schrift zegt: Prediking is altijd actueel en interessant, wanneer zij de tijden Gods bijhoudt, en de vervulling van de heilshistorie verwerkt. Zij is altijd boeiend en pakkend (zij boeit en pakt ons, letterlijk!) wanneer zij klare taal spreekt, de taal van de volle Raads Gods, het ganse Woord Gods, gedateerd en geadresseerd en geconcretiseerd, „op de man af”.

De lezers van deze beoordeling mogen zelf oordelen. Ik zou hier vele vragen kunnen stellen. Laten de lezers het maar doen.

Als de schrijvers in deze trant preken zullen de diensten wel niet korter worden, maar de kerken wel leger.

Graag had ik waarderend geoordeeld. Maar eerlijk is eerlijk.

Ik hoop van harte, dat deze schrijvers nog eens wat beters leveren.

Iets dat pakt en boeit en bouwt in het geloof.

H. J. Jager

PERSSCHOUW

Christus' gemeente in staat van onmondigheid

In de Kerkbode van Amstelveen schreef ds Schoep de volgende behartigenswaardige opmerkingen over het hierboven geformuleerde thema.

Ik wil in dit artikeltje doorgeven wat me onlangs bij de Bijbelstudie bijzonder trof. Dát het me trof, had te maken met bepaalde vragen die ons vandaag nog al bezig houden. Er wordt in onze kring druk gediscussieerd over de vraag, hoe het waarderingsoordeel dient te zijn over onder het gezag van Christus gebrachte gemeenschappen, die echter niet altijd daden verrichten, die overeenkomstig Christus' bevelen zijn. Dat waarderingsoordeel valt nog al eens scherp uit. Daar kan soms werkelijk reden toe zijn. Onder het gezag van Christus gebracht, kan men toch in leer of wandel, persoonlijk en als gemeenschap, zó handelen, dat het oordeel op zijn plaats is, dat men aan Christus feitelijk het afscheid heeft gegeven. Ten onrechte noemt men zich Christen, ten onrechte geeft men zich de titel Christelijke gemeenschap. Onze belijdenisgeschriften weten ook van dit scherpe waarderingsoordeel. Ze weten van de vreselijke mogelijkheid, dat kinderen van het verbond Gods, die uiterlijk leden van de kerk zijn, zich zó kunnen gaan misdragen, dat een keer van hen gezegd moet worden, dat zij „niet van de kerk zijn”. Zij gedragen zich niet overeenkomstig hun roeping. De merktekenen van Christenen ontbreken bij hen. Zo kunnen ook gemeenschappen, vergaderingen, die naar hun roeping kerkelijk van aard zijn, zo hun opdracht verzaken, dat op hen de naam kerk van Christus niet meer toepasbaar is. Als men daar, tegen de voor zo'n gemeenschap geldende norm, aan zich zelf meer macht toeschrijft dan aan Christus' Woord, zich onder het juk van Christus niet wil buigen, kortom als men zijn opdracht uitvoert precies tegenovergesteld aan wat wordt gevraagd dan moet wel gezegd worden, dat men zich zelf tenonrechte met de naam kerk siert. Men is de valse kerk. Een bedriegelijke verschijning. Men is als gemeenschap niet meer „in Christus”.

De vraag is echter of in elke situatie waar maar mensen of gemeenschappen in bepaalde gevallen niet overeenkomstig Christus ordinanties handelen, bovengenoemde waarderingsoordelen gelden. Kent de Schrift bij het zich voordoen van ongerechtigheden onder Gods volk ter waarderend alleen maar zoiets als een absoluut „wit-zwart schema”? Denkt de Bijbel bij zonden almaar in de tegenstelling „in Christus” of „niet in Christus”? Of weet de Bijbel ook van situaties, waarin ongerechtigheden begaan zijn, maar die toch personen of gemeenschappen niet direct buiten de gemeenschap met Christus stellen? Situaties, die hoe afwijkend ook van de normen van Christus, toch niet aan de personen, die er persoonlijk en gemeenschappelijk verantwoorde-

lijk de Christennaam ontnemen of ook hun gemeenschappelijk „in Christus” zijn?

Naar mijn inzicht weet de Bijbel daarvan heel wel. De Bijbel gaat er namelijk vanuit, dat zij, die door roeping van het Evangelie „in Christus” zijn, in een geestelijk groeiproces begrepen zijn. Men moet als Christen opwassen „in Christus”. Men moet als Christelijke gemeenschap naar Christus als Hoofd toegroeien. Men vergelijk hiervoor het spreken van Paulus in Efeze 4:15. Dit geestelijke groeiproces wordt door de apostel vergeleken met de groeistadia in een mensenleven. Als mens ben je ook niet in één keer in menselijke volheid aanwezig op aarde. Je doorloopt groeistadia. En wel van het kind naar volwassen zijn. Je gaat van kind naar man of vrouw toe. Je bereikt mannelijke rijpheid of vrouwelijke rijpheid, de maat van wasdom der volheid.

Zo gaat het nu ook met de Christenen, met hen persoonlijk en als Lichaam van Christus. Dát Lichaam is ook niet in één keer in volheid aanwezig op aarde. Dat moet ook komen tot mannelijke rijpheid, tot de maat van de wasdom der volheid van Christus. Ook in het lichaam van Christus en bij allen die er in begrepen zijn gaat het van kind tot man.

Nu kan men de groeistadia van kind tot man ook nog anders beschrijven. Je kan spreken van het **groeien van onmondigheid naar mondigheid**. Van onvolwassenheid naar volwassenheid. Dat doet de Bijbel nu ook. In Efeze 4 spreekt Paulus uitdrukkelijk over het als Christenen verkeren in staat van onmondigheid. In 1 Cor. 3:1 spreekt hij over de Corinthiërs als „onmondigen in Christus”. Deze onderscheiding binnen het Christen-zijn en ook kerk-zijn van de in Christus begrepenen is zeer opmerkelijk. We zijn namelijk sterk geneigd om de gedachte van onmondigheid en mondigheid in de kerk alleen te betrekken op de fasen van Gods omgang met zijn volk in Oude- en Nieuwe bedeling. In het Oude Verbond hield God zijn volk nog onder allerlei inzettingen. Israël was Gods volk in staat van onmondigheid. Maar na Christus' komst en door de Heilige Geest zijn nu onder het Nieuwe Verbond allen, die daarin begrepen zijn, tot een mondig volk des Heeren gesteld. Zo denken wij veelal, dat na Pinksteren het „in Christus” zijn ook onmiddellijk mondigheid insluit. Wie niet mondig is in de kerk, die zou uit zijn positie „in Christus” uitgevallen zijn. Paulus denkt zo echter niet. Hoezeer hij Oude en Nieuwe Bedeling tenopzichte van elkaar vergelijkt als onmondigheidsphase tegenover mondigheidsphase (Gal. 4:1-7), hij weet ook van deze groeistadia in de Nieuwe Bedeling zelf.

Men kan „in Christus” van onmondigheid naar mondig toegroeien. En men kan zeggen, dat veel van Paulus' arbeid erop gericht is geweest om deze groei te bevorderen. Wie over deze apostolische onderscheiding aan het nadenken gaat, in het licht van Paulus eigen hantering ervan, die wordt zich bewust dat ze van grote invloed is op je staan in en waarden van allerlei kerkelijke situaties. Want waar onmondigheid voorkomt, kan je van alles beleven. Zonder dat je zegt, het zijn mijn kinderen niet meer.

Waar kinderen zijn, ook „in Christus”, kan het groot spektakel geven. Zonder de gezinsband met hen te loochenen. Ook al schaam je je er dikwijls voor.

Wij vergeten vaak dat ook de beste kerk nog maar een klein beginsel der gehoorzaamheid heeft.

En wat doen we dan?

Er op slaan? De gemeenschap opzeggen? Onszelf boven de anderen verheffen?

Of: in liefde de kerk vasthouden? Haar dienen met alle krachten? Met haar mee-lijden? Met eindeloos geduld werken naar de maat van onze krachten aan haar opbouw en bloei?

We kennen Paulus nog zo slecht.

Of, beter gezegd: we kennen Jezus Christus nog zo slecht.

Tot zover ds. Schoep. Ik ben het hierin van harte met hem eens.

C.V.

De geest van de Afscheiding

In het Amerikaanse kerkblad The Banner vond ik de volgende karakteristiek van de „geest” van de Afscheiding.

Wat voor soort mensen waren deze mannen en vrouwen van de Afscheiding?

Geboren malcontenten misschien? Of, zo niet zuiver malcontenten, dan toch personen, die afweken van de gereformeerde traditie? Of die misschien de gereformeerde theologie niet begrepen? Of die aan ontwikkeling geen behoefte hadden? Of die koppig hun verschillen met de gevestigde kerk over louter bijkomstige details overdreven?

Geen van deze suggesties doet recht aan de geest, de diepste drijfveer van deze mensen als groep. Zij waren niet alleen grondig vertrouwd met de Bijbel, maar ook goed gefundeerd in de gereformeerde traditie — de meesten van hen waren theologisch meer bij dan vele hedendaagse college-studenten. Van het gereformeerde geloof waren zij trouwe, en niet slechts trouwe maar intelligente aanhangers; intelligent genoeg als groep om geloofsgeschillen over bijkomstige details te kunnen tolereren. Evenmin waren zij er de mensen naar om hoon en vervolging te aanvaarden terwille van een fanatiek drijven van persoonlijke meningen van weinig gewicht.

Maar als zij nu zo gereformeerd waren, waarom kwamen zij er dan toe zich af te scheiden van de officiële gereformeerde kerk?

Voor het begrijpen van deze mensen is meer nodig dan kennis van historische feiten. Dit begrip is onmogelijk tenzij men zich geestelijk met hen kan identificeren. En dit betekent, dat echt begrip onmogelijk is, tenzij men wezenlijk aan hun christelijke ervaring deel heeft.

Zij waren personen, voor wie niet alleen met het oog op een ver verwijderde eeuwigheid maar van de ene dag op de andere niets zo belangrijk was als iemands verhouding tot God. Zij waren diep bekommerd om hun zonden en het goddelijk oordeel. Niet het rechtlijnige denken over, en het louter intellectueel rusten in theologie noch een conventioneel moreel leven noch zelfs de doop en het kerkklidmaatschap konden een mens redden van de rechtvaardige en eeuwige toorn Gods jegens zondaren. De verlossing was een geschenk van God's genade aan de waarlijk berouwvolle mens, aan de mens, die zich persoonlijk overgaf aan Christus als de enige Zaligmaker en in al zijn persoonlijke beslissingen nederig en liefdevol, ofschoon met vreeze, aan Hem als Heer gehoorzaam was. Hun kinderen waren er reeds in hun prille jeugd van doordrongen, dat niets in het leven er zo op aankwam als zich aan Christus over te geven....

Deze overtuiging kwam niet voort uit bij bepaalde gelegenheden gegeven vermaningen van de ouders; van meer invloed waren de gebeden in de kring van het gezin, de vrome atmosfeer van het huis, en het voorbeeld van de ouders in crises en in het dagelijkse leven.

De frustraties en teleurstellingen en het leed, waaraan geen sterveling ontsnapt, zagen deze mensen als reinigende beproevingen van hun geloof. Zij baden dikwijls en ernstig, en speurden Gods antwoordende leiding in de gewone en in de ongewone dingen van hun dagelijkse ervaring. Inderdaad, ook een Kierkegaard onderging niet meer aanhoudend de confrontatie van de mens met de heilige en oneindig grote God; maar de God, met wie zij geconfronteerd werden, was hun liefdevolle Vader in Christus Jezus. Zij waren zijn kinderen; ofschoon volwassenen, die als groep hoge waarde hechtten aan ontwikkeling, genoten van discussies over „de waarheid” en zelfs van de subtiële onderscheidingen der gereformeerde theologie, werden zij zich in toenemende mate bewust van het feit, dat veel in het geloof van de Christen het intellectueel begrip van zelfs de bekwaamste theologen te boven gaat, en dat dit geloof altijd blijft een kinderlijk liefhebben en vertrouwen.

Inderdaad, zo was globaal genomen „de geest” van de Afscheiding.

C. V.

STUDENTENLEVEN

Bericht:

Het Bestuur van de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Rotterdam deelt mede, dat het op 30 september als volgt is geïnstalleerd:

P. Nijkamp	praeses
Mej. T. J. Kruit	ab-actis
C. J. Offereins	fiscus

Het ab-actiaat is gevestigd: Bergselaan 9 c, Rotterdam-11, tel. 010-286609.

DE DRIEHOEK

Geopende deuren.

Wanneer U dit leest resten ons nog slechts twee dagen van het lang verbeide moment: het opengaan van deuren voor de toekomstige bewoners van het tehuis. Maandag 2 oktober zal een aantal kinderen over de drempel komen en bezit nemen van hun huis.

Het personeel staat dan klaar om zé op te vangen en verder te helpen.

In de loop van deze week verhuizen van het personeel naar de Driehoek: de heer W. G. H. Bassie met zijn gezin, hoofd van het tehuis, en de dames W. te Nijenhuis, N. v. d. Meulen, groepsleidsters, en G. Spoelstra, huishoudkundige.

De slaapafdeling is gereed en de in aanmerking komende bedden staan reeds opgemaakt. Momenteel moet alleen het dagverblijf nog worden afgewerkt.

Geopende harten.

Nu de Driehoek open gaat hebben de bewoners ervan recht op vrijheid. Het gaat leven alsof het een gezin is. Niemand spreekt over eigen gezin. Wij gaan er ook niets over vertellen. Wat **dit** "gezin" wel nodig heeft? Dat zijn geopende harten. Harten, die bereid zijn tot medeleven. Die er niet op uit zijn om alles aan de weet te komen door de kinderen uit te horen. Vergeet deze "kleinen" niet. Vergeet ze ook niet op daarvoor geëigende dagen. Denk eens aan de feestdagen, welke weer spoedig naderbij komen.

25 oktober

wordt de verkoopdag gehouden. U kunt dan terecht in het gebouw van de Nederlandse Protestantenvbond, Eicalaan, Ede. Men zal U daar gaarne ontvangen. U komt zeker niet voor niets. Heeft U een mooie damestas nodig of wilt U er iemand één cadeau doen? Er is een grote sortering aanwezig. Verder zijn er vele andere artikelen. Zoekt U kleutermeubilair? U kunt uitzoeken. Er is textiel en een grote hoeveelheid andere voorwerpen. Men wil graag nog meer ontvangen. U kunt het sturen aan: Verkoopdagcommissie, Beatrixlaan 37, Ede.

De verrassing, voor wie van buiten komt, is een bezoek aan het tehuis. In het gebouw van de N.P.B. wordt U hierover nader geïnformeerd. Overwogen wordt ook voor vervoer te zorgen.

Dé verrassing

van de vorige week vormde het bericht van een diaken van de kerk van Eindhoven, die mededeelde, dat deze kerk een electronisch orgel aan het huis schenkt. Het zal a.s. zaterdag worden overhandigd. Wie dit voorbeeld wil navolgen zullen wij gaarne een tip geven. Er is nog veel, dat voor aanschaffing in aanmerking komt.

De week eindigde met nog een andere verrassing. Zaterdagmorgen kwamen twee J.V.-ers uit Berkel op bezoek. Zij kwamen spreken over de besteding van het resultaat van de landelijke actie: "Door de jeugd voor de jeugd". Deze actie is bestemd voor het inrichten van de hobbykelder en mogelijk voor de aanschaffing van een radiotoestel, platenspeler en een aantal grammofoonplaten.

Het zal de jeugd van Berkel een genoegen zijn nog meer bijdragen te mogen ontvangen. U kunt ze overmaken op postrek. nr. 383993 t.n.v. J. van Middelkoop, Berkel.

De officiële opening

is definitief vastgesteld op woensdag 15 november a.s. Ieder die voor bijwoning in aanmerking komt ontvangt daarvoor tijdig een uitnodiging. Wie de opening zal verrichten blijft voorlopig nog een zaak van de "binnenkamer".

De oogst van de maand.

T.g.v. **geboorte**: f 25,—; verlate dankbaarheid f 10,—; felicitatie f 10,—; feestgave f 15,—; Dirk f 5,—; Machteltje f 2,50; Martha Gerritdina Alberta f 10,—; Harrie f 10,—; Hendrik H. f 5,—; Dirk Marco f 10,—; t.g.v. **huwelijks**: f 5,—; zilveren bruidspaar f 10,—; 45-j. huwelijksfeest f 10,—; 25-j. huwelijksfeest f 10,—; Huwelijkscol. op 11-8 f 62,91.

Van Herman Jakob, zijn broertje gaf een gift voor de actie door de jeugd, voor de jeugd f 5,—; gecoll. in zondagssamenkomst Nes f 36,15; via de correspondentie te Kampen f 71,—; N.N. f 25,—.

Door de jeugd, voor de jeugd, van Marten, Gea en Jan f 10,—; voor zandbak of i.d. f 75,—.

Verder de giften: 2 van f 2,50; 2 van f 5,—; 10 van f 10,—; 1 van f 15,—; 6 van f 25,—; 2 van f 100,—.

Totaal: Bouw tehuis f 149,11
Huishoudgeld
(kerken en Particulieren) „ 5.202,41
Ontwikkeling en
ontspanning „ 560,—
Door de jeugd, voor
de jeugd „ 85,—

Nu het einde in zicht komt neemt aan onze kant de spanning toe. Zal de verrassing in "de staart" zitten? Dit geldt vooral de kerken, die nog niets van zich lieten horen op ons laatste verzoek.

Wij zijn dankbaar voor wat we weer mochten ontvangen en besluiten daarom met: allen zeer hartelijk bedankt.

Bijdragen kunnen worden gestort op postrekening nr. 52325 t.n.v. de Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede.

KERKNIEUWS

Beroepen: te Huizum (bij accl.) en te Orangeville (Ontario, Can.): ds. A. P. van Dijk te Nieuw-Leusen.

Bedankt: voor Alkmaar-Broek op Langedijk: ds. G. Mulders te Murmerwoude.

Ds. J. van der Wielen. Zondag 1 oktober jl. vond de bevestiging plaats van ds. J. van der Wielen in de kerk van Zoute Spui door ds. J. Poutsma te Nijega Opeinde. Als tekst voor de prediking had deze gekozen: 2 Petrus 1:19-21. 's Middags verbond ds. Van der Wielen zich aan zijn nieuwe gemeente met een preek over 1 Petrus 1:25.

Ds. D. Nieuwenhuis. Zondag 1 oktober werd ds. D. Nieuwenhuis, gekomen van IJmuiden, als dienaar des Woords bevestigd in Harlingen. Zijn bevestiger, ds. H. J. Nijenhuis van Bunschoten-Spakenburg, bediende daarbij het Woord uit Lukas 10:16. In de middagdienst deed ds. Nieuwenhuis intrede met een preek over Lukas 9:23.

Generale synode. In de week van 2-7 oktober kwam de synode van Amersfoort-West niet in plenaire zitting bijeen.

Gereformeerde Kerken van Delfzijl, Loosduinen, Schouwerzijl c.a. en Winsum-Obergum.

4 oktober 1967

Aan de Raad der Gereformeerde Kerk in het adres vermeld.

Betreft:

Overdracht kas t.b.v. overtocht ds P. P. Goossens

(Weleerw. en) Eerwaarde Heren en Broeders!

Zoals u bekend is, heeft de kerkeraad van 's-Gravenhage-Loosduinen zich in januari 1966 in een rondschriften bereid verklaard om als "contact-adres" voor steun aan de Kerken op Soemba op te treden, daarbij zich als eerste taak stellende gelden voor de overtocht van ds P. P. Goossens en zijn gezin te verzamelen.

Sindsdien zijn er echter plaatselijke moeilijkheden ontstaan in de gemeente van Loosduinen, die zelfs geleid hebben tot een breuk.

De kerkeraad van Loosduinen vreest, dat deze plaatselijke moeilijkheden vele kerkeraden (als ook brs en zrs in den lande) zouden kunnen afschrikken, om voortaan nog hun gaven te geven voor de overtocht van ds P. P. Goossens. De kerkeraad van Loosduinen zou het zeer betreuren, als de arbeid t.b.v. de zending op Soemba en de overtocht van ds P. P. Goossens hierdoor schade zou lijden, en wil daarom gaarne (opdat er voor niemand enige belemmering zij) als contact-adres terugtreden en de kas voor de overtocht van ds P. P. Goossens aan een andere instantie overdragen.

Na overleg met de samenwerkende kerken (Delfzijl, Schouwerzijl, Winsum-Obergum), is besloten de bovengenoemde kas te laten beheeren door br. H. J. Meijerink, penningmeester van de Vereniging S.O.S.

Br. Meijerink heeft zich bereid verklaard om, **namens de samenwerkende kerken**, deze kas te beheren.

Kerken en particuliere brs en zrs worden verzocht hun bijdragen voor de overtocht van ds. P. P. Goossens voortaan over te maken op **giro-nummer 1314313 t.n.v. H. J. Meijerink te Hardenberg, met vermelding: Overtocht ds P. P. Goossens.**

Br. Meijerink, in dezen als administrateur der

Redactieleden:

Ds. H. AMELINK, Dr. J. BOSCH,
P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Drs.
J. G. VAN OORD, Dr. P. G. SMELIK,
Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

Ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Geref. Persvereniging „Opbouw“:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenbergen,
Slotlaan 220, Zeist. Telef. 03404-12452

Abonnementsprijs

f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling)
Zeist. Giro 233117.

Advertentieprijs 20 ct. per mm
Familieberichten 15 ct. per mm

samenwerkende kerken optredende, hoopt regelmatig verantwoording te doen van de ontvangen giften.

Gaarne willen wij de zusterkerken van harte opwekken om — hetzij voor het eerst, hetzij bij vernieuwing — een bijdrage te storten voor dit goede doel, aangezien de gelden voor de overtocht nog lang niet bijeen zijn!

Met heilbiede en broedergroeten,
Namens de kerk van Delfzijl,

W. Boekeloo.

Namens de kerk van Loosduinen,

J. H. Strating.

Namens de kerk van Schouwerzijl,

J. Koster.

Namens de kerk van Winsum-Obergum,

R. O. de Vries.

ADRESSEN

Vroomshoop, scriba: H. Hulliman, Margrietstraat 30, Vroomshoop. **Emmen**, scriba: J. Groen, Hagedoorn 23, Emmen. **Hasselt (Ov.)**, diakonie en penningmeester: Joh. Gerrits, Hendrik van Viandenstraat 16, Hasselt (Ov.), tel. (05209) 424. **Buitenpost**, scriba: J. Ylstra, Irenestraat 41, Buitenpost, tel. (05115) 415; diakonie: K. v. d. Glas, Jeltigalaan 9, Buitenpost.

Verloofd:

ANNEKE BLOM

en

BAS WESSELING

Den Haag, 10-10-'67.
van Boetzelaerlaan 77.
van Beverningkstraat 136.

NOG VOORRADIJG,

de brochure

WET EN EVANGELIE

waarin opgenomen een drietal referaten welke werden gehouden op de vergaderingen van de Gereformeerde Persvereniging "Opbouw" van 1 mei 1965 en 29 januari 1966 door:

DS. H. AMELINK

T. JONGSMA, arts

DS. J. KEUNING

Uitgave van de Persvereniging "Opbouw".

Prijs 60 cent.

10 exemplaren f 5,—. 20 exemplaren f 8,—.

Bestellingen per giro no. 44 83 67 t.n.v. de penningmeester van de Ger. Persver. "Opbouw", van Lynden van Sandenburglaan 16 te Utrecht.

Gevraagd

in jong zakengezin,

**EEN NET ZELFSTANDIG
MEISJE,**

voor dag of voor dag en nacht.

Wordt geheel in het gezin opgenomen.

Mevr. J. de Rooy, Bakkerij de Zeeuw,
Amsterdamsdweg 199, Amstelveen.
Telefoon 0 2964-12571.